

**ИМОМ ТЕРМИЗИЙ ХАЛҚАРО
ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ МАРКАЗИ**

Музаффархон Жониев,
Нодир Шамирзаев

**СОҒЛОМ
ЭЪТИҚОД –
БАРҚАРОРЛИК
ГАРОВИ**

**“КИТОВ НАШР”
нашриёти
ТЕРМИЗ – 2024**

УЎК: 821.512.133.09-1

КБК:86.38г(5Ў)

Ж 23

Соғлом эътикод – барқарорлик гарови [Матн] / Музаффархон Жониев. Нодир Шамирзаев. – Термиз: “Китоб нашр” нашриёти, 2024. – 84 бет.

Масъул муҳаррир:

Каромиддин Жамаҳматов

Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Тақризчи:

Зафар Фахриддинов

Исломшунослик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Рисолада Ўзбекистонда диний бағрикенгликка берилаётган эътибор, фаолият кўрсатаётган диний конфессиялар, уларнинг ўзига хос хусусиятлари, миссионерликнинг гоёвий-ақидавий асослари, замонавий кўринишлари, бундай фаолият билан шуғулланаётган жамоалар, уларнинг ғаразли мақсадлари, қўллаётган услуб ва воситалари кенг қамровли маълумотлар ва мисоллар асосида ёритиб берилган.

Рисола диннинг моҳияти, инсон ва жамият ҳаётидаги ўрни билан боғлиқ масалаларга қизиқувчилар ва кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган бўлиб, “Сепаратизм ва мутаассиблик гоёлари таъсирига тушиб қолган ёшлар ва хотин-қизларни соғлом ҳаётга қайтариш” номли лойиҳа асосида нашрга тайёрланган.

Ўзбекистон Республикаси

*Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2024 йил 24 январдаги
03-07/370-рақамли хулосаси асосида чоп этилди.*

ISBN: 978-9910-9327-0-0

© М. Жониев. Н. Шамирзаев, 2024
© “КИТОВ NASHR” нашриёти, 2024

КИРИШ

Бугунги кунда юртимизда ҳукм сураётган тинчлик ва осойишталик, динлараро бағрикенглик, миллатлараро тотувлик ҳамда ҳамжиҳатлик юртимиз тараққиёти йўлида амалга оширилаётган эзгу ишларнинг мустаҳкам асоси бўлиб хизмат қилмоқда.

Ҳозирги кунда жамият ривожига ўзининг кучли таъсирини кўрсатаётган ижтимоий омиллар қаторида диний омилнинг ҳам алоҳида ўрни бор. Дин инсонни бағрикенгликка, тинчликка, бунёдкорликка ва уюштирувчиликка чорлаб, жамият ривожига ва инсон камолотига хизмат қилиб келади. Шу билан бирга, диндан ниқоб сифатида фойдаланиб, ундаги ғояларни вайронкорлик руҳида талқин этиш одамларнинг онгини бузадиганлар ҳам учраб туради.

Шунингдек, рисолада Ўзбекистонда диний бағрикенглик соҳасида олиб борилаётган ишлар, Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган диний конфессиялар, турли дин вакилларига берилаётган имкониятлар, миссионерлик ва прозелитизмнинг моҳияти, ислом асосларини ғаразли мақсадларда бузиб талқин қилиш, ёшларда экстремизм ва терроризмга қарши мафкуравий иммунитетни шакллантириш, миссионерлик ва прозелитизмнинг маънавий барқарорликка таҳдид каби фикр-мулоҳазалар эса китобхоннинг мавзунини чуқурроқ англашига хизмат қилади.

Замонавий ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий муносабатларнинг шиддат билан ривожланиши,

коммуникация ва ахборот технологияларининг тез суръатлардаги тараққиёти ғоявий таъсир ўтказиш имкониятларининг кенгайиши, услуб ва воситаларнинг такомиллашувига туртки бўлиб, маънавий таҳдидлар глобал муаммога айланди. Бу долзарблик Ер юзининг турли минтақалари халқларининг онги ва қалби турли ғояларни синаш майдонига, бошқача айтганда, мафкуравий полигонга айлантирилаётгани билан ҳам белгиланади. Замонавий воқелик инсон қалби ва онги учун бўлган курашларнинг янгидан-янги усул ва воситалари кўпайиб бораётгани, айникса, бу борада, дин омилидан фойдаланишга уринишларда яққол намоён бўлмоқда.

Шундан келиб чиқиб, бу рисолада ислом динининг асоси соғлом эътиқод ёш авлодга сингдиришимиз ўта муҳим. Шунингдек, рисола ҳар бир ёшларимизни турли хил адашган оқимларнинг алдовларига алданиб қолмаслигида бирламчи манба сифатида қўлланма бўлади деб умид қиламиз.

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИК СОҲАСИДАГИ СИЁСАТИ

Ўзбекистон азалдан турли динларга эътиқод қилувчи халқлар тинч-тотув яшаган ўлка бўлиб келган. Аждодларимиз турли дин вакилларига бағрикенг ҳамда доимо ҳурмат билан муносабатда бўлгани, Ватан тараққиёти йўлида елкадош бўлиб меҳнат қилгани тарихий манбаларда кўп қайд этилган.

Бугунги кунда ҳам ҳукуматимиз томонидан халқимизнинг қон-қонига сингиб кетган бағрикенглик анъанаси қўллаб-қувватланиб, янада ривожлантиришга қаратилган ишлар олиб борилмоқда. Айниқса, Ўзбекистонда фуқароларнинг виждон ва диний эркинлиги соҳасидаги конституцион ҳуқуқларини таъминлаш, жамиятда диний бағрикенглик ва динлараро дўстлик-ҳамкорлик ғояларини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Ушбу оқилона сиёсатнинг маҳсули сифатида бугун юртимизда тинчлик-осойишталик ҳукм сурмоқда, турли дин ва миллат вакиллари бир оиладек иноқ ҳаёт кечиришмоқда.

Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари виждон эркинлигини таъминлаш борасидаги халқаро ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига жавоб бериб, ушбу эркинликларни амалга оширишнинг тамойил ва тартибларини белгилаб беради. Ушбу ҳуқуқий пойдеворга таянган ҳолда республикамызда давлат ва дин муносабатлари қуйидаги

тамойиллар асосида олиб борилмоқда:

- ✓ Диндорларнинг диний туйғуларини ҳурмат қилиш;
- ✓ Диний эътиқодларни фуқароларнинг ёки улар уюшмаларининг хусусий иши деб тан олиш;
- ✓ Диний эътиқодга эга фуқароларнинг ҳам, уларга амал қилмайдиган фуқароларнинг ҳам ҳуқуқларини тенг кафолатлаш ҳамда уларни таъқиб қилишга йўл қўймаслик;
- ✓ Маънавий тикланиш, умуминсоний ахлоқий кадриятларни қарор топтириш ишида турли диний уюшмаларнинг имкониятларидан фойдаланиш учун улар билан мулоқот қилиш йўллари излаш;
- ✓ Диндан бузғунчилик мақсадларида фойдаланишга йўл қўймаслик.

Мазкур йўналишдаги ишларни мувофиқлаштиришда давлат ва диний ташкилотларни боғлаб турувчи ташкилий тузилма – Ўзбекистон Республикаси Дин ишлари бўйича қўмитаси ҳисобланади. Дин ишлари бўйича қўмита республикамиздаги турли диний ташкилотларнинг ўзаро тинч ва ҳамжиҳат фаолият юритиши ҳамда норматив ҳужжатларда белгиланган ҳуқуқ ва мажбуриятларига амал қилишларига қўмаклашиб келмоқда.

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида 16 диний конфессияга мансуб 2356 диний ташкилот фаолият олиб бормоқда. Уларнинг 2159 таси исломий, 197 таси ноисломий диний ташкилотлар ҳисобланади.

Дин ишлари бўйича қўмитанинг жамиятда диний бағрикенгликни мустаҳкамлашга қаратилган фаолияти икки асосий тамойилга, яъни диний ташкилотларнинг ички ишларига аралашмаслик ва улар билан икки ёқлама

самарали ҳамкорликни йўлга қўйишга асосланади.

Республикамизда истиқомат қилиб келаётган турли дин вакиллари орасида ҳақиқий қўшничилик муносабатлари, дўстлик ришталари вужудга келган, десак асло муболаға бўлмайди. Мустақиллик йилларида республикамизда юзлаб масжид, черков, синагога ва ибодат уйлари курилди, қайта таъмирдан чиқарилди. Улар қаторида Тошкентдаги “Ҳазрати Имом” мажмуи, “Минор” масжиди, вилоят марказларидаги жоме масжидлар, Тошкент, Самарқанд ва Навоий шаҳарларидаги православ черковлари, шунингдек, Тошкентдаги католик черкови ва буддавийлик ибодатхонаси, Самарқанддаги Арман Апостол черкови ва бошқаларни кўрсатиш мумкин.

Маълумки, мухтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев 2017 йил 19 сентябрь куни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида нутқ сўзлади. Унда турли муҳим масалалар қатори республикамизда олиб борилаётган диний-маърифий соҳадаги ислоҳотлар ҳақида ҳам таъкидлаб ўтдилар. Жумладан, Президентимиз, БМТ минбарида “Маърифат ва диний бағрикенглик” деб номланган махсус резолюциясини қабул қилиш таклифини илгари сурдилар. Ушбу таклифдан келиб чиқиб, 2018 йил 12 декабрда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеяси 73-сессиясининг 51-йиғилишида А/Res/73/128-рақамли “Маърифат ва диний бағрикенглик” резолюцияси ташкилотга аъзо 193 мамлакат томонидан яқдиллик билан қабул қилинди. БМТга аъзо мамлакатларнинг 50 дан ортиғи бу резолюцияни нафақат қўллаб-қувватлашларини, балки унга ҳаммуаллиф

бўлишларини таъкидладилар. Эътиборли жиҳати, тарихий аҳамиятга эга бўлган мазкур халқаро ҳужжатни қабул қилиш ташаббуси она Ватанамиз – юксалаётган Ўзбекистонга тегишли.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 16 апрелдаги «Диний-маърифий соҳа фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони ижросини таъминлаш, ислом дини ривожига бекиёс ҳисса қўшган буюк ватандошларимизнинг бой меросини чуқур ўрганиш, улар томонидан асос солинган илмий мактаблар фаолиятини қайта тиклаш ва ривожлантириш ҳамда соф ислом асосларини мукаммал ўзлаштирган олий маълумотли етук мутахассисларни тайёрлаш мақсадида мамлакатимизда илмий мактаблар ташкил этилди.

Ўзбекистон замини ислом илм-фани ва маданиятининг қадимий бешикларидан бири ҳисобланади. Халқимизнинг ана шундай бой тарихий, илмий, маънавий меросини ҳар томонлама ўрганиш, жаҳон афкор оммасига кенг таништириш, энг муҳими, ислом динининг асл инсонпарварлик моҳиятини чуқур очиб бериш мақсадида Тошкент шаҳрида Ўзбекистондаги Ислом маданияти маркази барпо этилмоқда. Ушбу марказ машҳур Хастимом мажмуаси худудида ташкил этилиб, юртимиздан етишиб чиққан буюк ислом олимлари, аллома ва мутафаккирлари, жаҳон маданияти ривожига ҳисса қўшган улуғ шоир ва адиблар, рассом ва хаттотларга оид бой маълумотларни мужассам этилади.

Марказ фаолиятининг асосий мақсади ислом дини билан боғлиқ бой ва ноёб меросни илмий асосда ҳар

томонлама чуқур ўрганиш, юртимиздан етишиб чиққан буюк аллома ва мутафаккирларнинг ҳаёти ва илмий-ижодий фаолияти ҳақида яхлит тасаввур уйғотиш, улар билан халқимиз ва жаҳон жамоатчилигини кенг таништириш, халқаро миқёсда динлараро ва цивилизациялараро мулоқотни йўлга қўйиш, ислом динининг инсонпарварлик моҳиятини очиб бериш, жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш, ёш авлодни гуманистик ғоялар, миллий ғурур ва ифтихор руҳида тарбиялашдан иборат.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ташаббуси билан Тошкент шаҳрида Ислом цивилизацияси маркази, Ўзбекистон халқаро ислом академияси, Имом Мотуридий халқаро илмий тадқиқот маркази, Термиз шаҳрида Имом Термизий халқаро илмий тадқиқот маркази, Самарқанд вилоятида Имом Бухорий халқаро илмий тадқиқот маркази, “Ҳадис” ва “Калом” илмий мактаби, Бухоро вилоятида “Тасаввуф” илмий мактаби, Қашқадарё вилоятида “Ақида” илмий мактаби, Фарғона вилоятида “Ислом ҳуқуқи” илмий мактаблар ташкил этилди.

Ўзбекистон халқаро ислом академияси таркибида Малака ошириш маркази ҳамда унинг Қорақалпоғистон Республикаси, Самарқанд, Наманган ва Сурхондарё вилоятларидаги минтақавий филиаллари ташкил этилиб, улар имом-хатиблар, имом ноиблари, диний соҳа мутахассислари, давлат ва жамоат ташкилотлари ходимлари, олий ва ўрта таълим муассасаларининг соҳага тегишли педагог кадрларини қайта тайёр-гарликдан ўтказиш ва малакаларини оширишига

хизмат қилиб келмоқда.

Республикада 15 та диний таълим муассасаси - 5 та сий олий таълим беришга мўлжалланган, жумладан Тошкент ислом институти, Бухоро “Мир Араб” олий мадрасаси, Самарқанд Ҳадис илми мактаби, Тошкент правосилар ва Тошкент христиан семинариялари ҳамда 10 та мадраса (2 та аёллар мадрасаси) фаолият юритмоқда.

2021 йил 6 июлда янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида” Қонуни қабул қилинди. Қонун 6 боб ва 35 та моддадан иборат. Янги таҳрирдаги қонунда “диний таълим муассасаси”, “диний ташкилот”, “миссионерлик”, “қонунга хилоф диний фаолият”, “прозелитизм” каби тушунчаларга таъриф берилиб, виждон эркинлиги соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари, тамойиллари, соҳадаги давлат органларининг ваколатлари аниқ белгиланди ва шу билан бирга бир қатор энгилликлар берилди.

Шунингдек, Ўзбекистон мусулмонлари идораси тасарруфидаги диний таълим муассасалари ҳамда илмий мактабларда “Қуръони карим ва тажвид” бўйича пуллик ўқув курслари йўлга қўйилди.

Маълумки, 1995 йил 16 ноябрда БМТнинг фан, таълим ва маданият бўйича ихтисослашган ташкилоти UNESCO томонидан Бағрикенглик принциплари декларацияси қабул қилинган. “Бағрикенглик” (“толерантлик”) сўзи деярли барча тилларда бир хил ёки бир-бирини тўлдирувчи мазмунга эга. Уларни умумлаштириб “бағрикенглик” чидамлилик, бардошлилик, ўзгача қарашлар ва ҳаракатларга

хурмат билан муносабатда бўлиш, мурувватлилик, ҳимматлилик, кечиримлилик, меҳрибонлик, ҳамдардлик каби маъноларга эга дейиш мумкин.

Бағрикенглик принциплари декларацияси қабул қилинишидан кўзланган асосий мақсад ҳам турли динларга эътиқод қилувчи инсонлар ўртасида ўзаро хурмат ва ҳамжиҳатлик асосида яшаш ва ўз динларига эътиқод қилишларига кўмаклашишдан иборат. Шу муносабат билан, ҳар йили ноябрь ойида турли конфессия вакиллари, хорижий давлат ва халқаро ташкилотларнинг вакиллари иштирокида 16 ноябрь - Халқаро бағрикенглик кунига бағишланган илмий-амалий анжуман ўтказиш яхши ва ибратли анъанага айланди. 2019 йилдан бошлаб 16 ноябрь кунини «Бағрикенглик ҳафталиги» сифатида ўтказилиб келинмоқда. Ҳафталик давомида халқаро конференция, матбуот анжумани, дўстлик ва маданият фестивали, фуқаролик форуми ва бошқалар ташкил этилди. Тадбирларда хорижий мутахассислар, Ўзбекистонда аккредитациядан ўтган дипломатик ваколатхоналар вакиллари, давлат ва жамоат ташкилотлари фаоллари, диний ташкилотлар раҳбарлари иштирок этдилар.

Раҳбарият кўрсатмаси ҳамда «Ҳаж» ва «Умра» тадбирларини ташкил этиш ва ўтказиш масалалари бўйича Жамоатчилик кенгаши қарорига асосан 2018 йилнинг октябрь ойидан бошлаб Умра мавсуми йил давомида амалга оширилиши жорий этилди. Шунингдек, умра зиёратини чекловсиз ташкил этиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ҳаж» ва «Умра» тадбирларини ташкил этиш ва

ўтказишни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2017 йил 7 июнь кундаги 364-сонли қарорига ўзгартириш киритилди (2018 йил 27 декабрь куни 1056-сонли).

Бугунги кунда юртимизда «ҳаж» амалларини Саудия Арабистони томонидан белгиланган махсус квота доирасида, «умра»ни эса, чексиз ададда адо этиб келинмоқда.

Бу йилги Ўзбекистон ҳаж делегациясининг Саудия Арабистонидаги ҳамкорларимиз билан олиб борган учрашувлар давомида Саудия Арабистони Ҳаж ишлари вазирлиги ҳамда бошқа тегишли ташкилотлар вакиллари томонидан Ўзбекистон ҳожиларининг тартиб ва уюшқоқлик билан амалларни бажаришлари, улар учун яратилаётган шароитлар мониторинги натижасида охириги бир неча йиллар давомида Ўзбекистон биринчи бешликда тургани эътироф этилди. Шу билан бир қаторда, Ўзбекистоннинг Ҳаж тадбирларини ташкил этиши бошқа давлатларга намуна сифатида келтириляётгани ҳам таъкидланди.

Шунингдек, ҳукуматимиз томонидан мусулмонлар сингари бошқа дин вакиллари, хусусан, православ христианлари Исроилнинг Иерусалим – Қуддуси шариф шаҳрига бориб Пасха байрами муносабати билан муқаддас олов олиб келишларига ҳам имкониятлар яратиб берилмоқда. У ерга замонавий самолётда чартер-рейс билан бориб келишлари учун ҳам Дин ишлари бўйича қўмита, Тошкент ва Ўзбекистон епархияси, “Ўзбекистон ҳаво йўллари” ва бошқа тегишли ташкилотлар хизмат кўрсатмоқда.

Республикаимизда турли динларга эътиқод қилувчиларнинг барча ибодат ва маросимларни эмин-эркин бажариб, диний байрамларини кенг кўламда нишонлашларига ҳам ҳар томонлама шароитлар яратилмоқда. Хусусан, мусулмонларнинг Ҳайит байрамлари, насронийларнинг Пасха ва Рождество байрамлари, яҳудийларнинг Пейсах, Пурим ва Ханука байрамлари кўтаринки руҳда тантана этилмоқда. Турли конфессия етакчиларининг диний байрам кунлари бир-бирларини табриклаб, тадбирларда иштирок этишлари анъанага айланган.

Ўзбекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувлик мустаҳкам қонуний асосларга эга бўлиб, давлат ва дин орасидаги муносабатларни тартибга солишнинг ўзига ҳуқуқий механизмлари яратилган. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 35-моддасида “Ҳамма учун виждон эркинлиги кафолатланади. Ҳар ким хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди” деб белгиланган. Ушбу моддани амалга ошириш механизми 2021 йил июлда янги таҳрирда қабул қилинган “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги Қонунда кенг ёритиб берилган. Қонун 35 моддадан иборат бўлиб, унинг 3-моддасида Виждон эркинлиги фуқароларнинг хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик бўйича кафолатланган конституциявий ҳуқуқи экани таъкидланган.

Шунингдек, мазкур Қонунга кўра, ҳеч бир динга

ёки диний эътиқодга бошқаларига нисбатан бирон-бир имтиёз ёки чеклашлар белгиланишига йўл қўйилмайди. Қонунда муайян ёшга етган фуқароларнинг ўз диний эҳтиёжларини таъминлаш учун диний ташкилот тузиш, олий ва ўрта диний ўқув юрларида таълим олиш тартиб-қоидалари ҳам белгилаб берилган. Хусусан, ҳозирги кунда республикадаги диний ўқув муассасаларида мингдан зиёд ёшлар таҳсил олмоқда.

Айни вақтда, диндан давлат ва Конституцияга қарши тарғибот олиб боришда, динлар ва миллатлараро адоват уйғотишда, вазиятни беқарорлаштирувчи уйдирмаларни тарқатишда, аҳоли ўртасида ваҳима чиқаришда ҳамда давлат, жамият ва шахсга қарши қаратилган бошқа ғаразли мақсадларда фойдаланишга йўл қўйилмайди.

Маълумки, ҳар қандай демократик давлатнинг асосларидан бири – қонун устуворлиги бўлиб, миллий қонунларга риоя этишда ҳеч ким, шу жумладан, диний мансублигидан қатъий назар, истисно этилмайди. Ўзбекистонда ҳеч ким диний қарашлари учун таъқиб қилинмайди. Диний қарашларни тарғиб қилиш фақат жамоат тартиби, бошқа фуқароларнинг ҳаёти, соғлиғи, эътиқоди, ҳуқуқи ва эркинликларини бузишга йўл қўймаслик даражасида чегараланади. Ушбу тамойил 1948 йили БМТ томонидан қабул қилинган “Инсон ҳуқуқларининг Бутунжаҳон декларацияси”га тўлиқ мос келади.

Шу ўринда таъкидлаб ўтиш даркорки, айрим диний конфессия ва секталарга мансуб шахсларнинг турли алдов билан ўзга диндагиларни ўз сафларига тортишга қаратилган ҳаракатлар билан шуғулланаётгани амалдаги

қонунларимизга зид бўлиб, ушбу шахсларга нисбатан қонуний чоралар кўриладиганини таъкидлаш лозим. Зеро, бошқа демократик давлатлар каби Ўзбекистон ҳам қонун устуворлигини таъминлашни давлат сиёсатининг муҳим тамойилларидан бири, деб билади.

Шунингдек, ҳукуратимиз томонидан бундай ҳолатларни олдини олиш учун “Жаҳолатга қарши – маърифат” шиори остида кенг қўламли ишлар амалга оширилмоқда. Инсон бу дунёнинг сир-асрорларини етарли даражада англаши, ўзининг ким эканлигини билиши ва ҳаёт мазмунини тушуниши керак. Бугунги кунда бунинг ягона йўли профессионал шахс сифатида камолотга етишдир. Профессионал шахс бўлиш учун ўз нафсини тия билиш, касб маҳоратини эгаллаш ва инсон бўлиб яшаш кўникмасини ҳосил қилиши керак. Уларнинг барчаси бир сўз – билмоқ, яъни маърифат замирида жо бўлган. Билимли киши жаҳолат, нодонлик ва ёвузликка қўл урмайди. Бу жаҳолатга қарши – маърифат тамойилининг мазмунидир. Афсуски, бугунги кунда дунёнинг айрим минтақаларида жаҳолат қарши – жаҳолат билан курашиш оқибатида низоли вазиятлар авж олиб бормоқда. Айниқса Яқин Шарқ мамлакатларида диний, миллий ва бошқа ижтимоий-сиёсий омиллар негизида юзага келган қуроли тўқнашувлар оқибатида юзлаб одамларнинг қурбон бўладигани, минглаб кишиларнинг ўз бошпаналаридан айрилиб, туғилиб ўсган юртларини ташлаб кетишга мажбур бўладигани каби аянчли жараёнларнинг гувоҳи бўлмоқдамиз. Ушбу ҳолат давлатнинг катта ёки кичиклиги, дини ва миллатидан қатъий назар, тинчлик ва барқарорлик

нақадар азиз неъмат эканини яна бир бор исботлаб бермоқда.

Шундай экан, юртимизда ҳукм сураётган тинч ва осуда ҳаётни асраш, унинг мустақиллиги ва барқарорлигига муносиб ҳиссамизни қўшиш – ҳар биримизнинг, шу азиз Ватанда яшаётган турли миллат ва дин вакилларининг энг асосий вазифаларидан бўлиб қолмоғи лозим.

ИСЛОМ АСОСЛАРИНИ ҒАРАЗЛИ МАҚСАДЛАРДА БУЗИБ ТАЛҚИН ҚИЛИШ: МОҲИЯТ ВА МАҚСАДЛАР

Ислом асосларини ғаразли мақсадларда бузиб талқин қилиш: моҳият ва шакллар. Ислом динида зўравонлик, экстремизм ва терроризмнинг ҳеч бир кўринишига, яъни зулм қилиш, кўрқув солиш, тинч аҳолини ваҳимага тушириш, уларнинг моли ва жонига тажовуз қилишга асло йўл қўйилмайди. Инсон ҳуқуқлари, ҳаёти, дини, оиласи ва молини ҳимоя қилиш ҳам ислом таълимотининг асосини ташкил этади.

Пайғамбар (алайҳиссалом) шундай дейди: «Бирон-тангиз, зинҳор ўз биродарига қурол билан ишора қилмасин (ўқталмасин), чунки, у билмайдики, шайтон уни кўлини бузиши мумкин (яъни унинг қалбига васваса солиш орқали мусулмонга қарата ўқ оттириши мумкин). Оқибатда эса у одам дўзах чоҳига қулайди».

Бир инсоннинг қони, обрўси ва молига тажовуз қилиш ислом динида ҳаром қилинган. Бу ҳақда Расулуллоҳ (алайҳиссалом)нинг видео ҳажида «Эй одамлар» деб бошланадиган ва бутун башариятга қаратилган куйидаги гаплари тасдиқ бўла олади: «Албатта, сизларнинг қонларингиз, молларингиз ва обрўларингиз ўзларингиз учун худди шу кунингиз, шу ойингиз ва шу шаҳрингиз каби ҳурматлидир. Шу ерда ҳозир бўлган киши ҳозир бўлмаганларга етказсин». Ушбу сўзлар билан бутун инсоният ўзаро тинч-тотув яшашга, бошқаларга нисбатан адолат ва шафқатли бўлишга чақирилади.

Зеро, инсон ҳаёти Яратган томонидан берилган буюк неъмат бўлиб, у тинчлик мавжуд ерда қарор топади.

Лекин экстремистик ва террорчи ташкилотлар ўзларининг ғаразли мақсадларидан келиб чиқиб, ислом таълимотининг айрим ғоя ва тамойиллари мазмун-моҳиятини бир ёқлама, нотўғри талқин қилиб, одамларни тўғри йўлдан адаштиришга уринмоқда. “Биз ислохотчилармиз” дея даъво қилаётган бундай оқимлар ўзларининг қарашлари ва амалиётига қўшилмаганларни “адашганлар”га чиқармоқда. Натижада мусулмон бўлмаган мамлакатлар аҳолиси ўртасида исломни “ёвузлик салтанати” ва таҳдид манбаи сифатида қабул қилинишига, “исломофобия” (“исломдан кўркиш”, “даҳшатга тушиш”)нинг турли кўринишлари пайдо бўлишига ҳам замин яратмоқда. Бундай ёндашув ва талқинлар жамиятдаги ижтимоий бирликка таҳдид солиши, ички парокандаликни келтириб чиқариши мумкинлигини англаш қийин эмас. *«Осонлаштиринг, қийинлаштирманг! Қизиқтиринг, бездирманг!»* Ҳадисдан

Экстремистик оқимлар ўзларининг манфур ниятлари ва амалиётларини оқлаш мақсадида ислом номи билан турли “фатволар” бермоқда. Бундай ҳаракатлар ислом уламоларининг кўрсатмаларини инкор қилишдан тап тортмайдиган, диний бирлик, ақидавий яқдилликка реал таҳдид туғдирувчи гуруҳлар учун ғоявий замин яратмоқда. Аллоҳнинг бузғунчиликни севмаслиги, бундай ҳаракатлар ислом дини таълимотига мутлақо зид экани Қуръон оятларида, ҳадисларда, уламоларнинг фикрларида келтирилган. Хусусан Қуръони каримнинг

“Бақара” сураси 11-12 оятларида шундай дейлади: **“Уларга: “Ер юзида фасод (бузғунчилик) қилмангиз!”** – дейилса, улар: **“Албатта, биз чин ислоҳчилармиз”,** – дейдилар. **Огоҳ бўлингки, айнан уларнинг ўзлари бузғунчилардир, лекин (буни ўзлари) сезмайдилар”**. Ҳадисларда ҳам “Сендан маслаҳат сўраган кишига тўғри (йўл) кўрсат, акс ҳолда, унга хиёнат қилган бўласан” ҳамда “Яхшиликка ундовчи одам, яхшилик қилган кабидир”, деб таъкидланган. Шунингдек, Имом Ғаззолий айтадилар: “Диний мутаассиблар диндан фойдаланган ҳолда кишиларга ҳужум қиладиган катта йўлдаги қароқчилардир”. Яъни уларнинг ўзлари турли ихтилофлар ва бузғунчиликлар қилиб, мусулмонлар ўртасидаги бирлик ва яқдилликка, жамият тараққиётига зарар етказмоқдалар.

Воқелик шуни кўрсатмоқдаки, Ер юзининг турли нуқталарида давлатга қарши тарғибот олиб бориш, жамият асосларини, мамлакатдаги тинчлик ва тартибни, мавжуд тузум ва бошқарув тизимини издан чиқаришда ҳам ислом дини ғояларини ғаразли талқин этиш услубидан фаол фойдаланилмоқда.

Соф исломий тушунчалар: аслият ва талқинлар.

Жаҳолат, ҳаддан ошиш ва ғулувга кетиш, фирқа ва ҳизбларга бўлиниш, фитна ва хиёнат ҳам замонавий экстремизмнинг асл қиёфасини намойиш этувчи хусусиятлардан ҳисобланади. Қасам ичириб, унга қатъий риоя қилишни талаб этиш, зулм ва зўравонлик, маънавий-рухий босим ва тазйиқ ўтказиш билан инсон иродасини синдириш ва берилган кўрсатмани сўзсиз ижро этишга тайёр манкуртга айлантириш услублари ва

технологияларини такомиллаштириб бораётганлари эса мутаассиб кучларнинг ўз ниятлари йўлида ҳар қандай разил ишлардан тап тортмаслигидан далолат беради.

Ушбу бўлимда экстремистлар ўзларига байроқ қилиб олган баъзи ғоялар ва тамойиллар тизимли таҳлил қилиниб, уларнинг ислом таълимоти асосларига мутлақо зидлиги бирламчи манбалар – Қуръони карим оятлари, ҳадислар, машхур уламоларнинг фикрлари ҳамда бошқа манбаларга таянган ҳолда очиб берилади.

Аввало, имон инсон қалби билан боғлиқ бўлиб, у ихтиёрийлик асосида қабул қилиниши лозим. Ислоннинг биринчи аркони ҳисобланган имонни мажбуран, куч билан сингдириб бўлмайди. Шу билан бирга, инсон имонни қалбан тасдиқ этганини, яъни имонли эканини билиш илми фақат Аллоҳга хос. Бу борада бир инсоннинг бошқаларни имонсиз, яъни кофир деб ҳукм чиқариши қаттиқ қайтарилган амаллардандир.

Шунга қарамай, замонавий сохта салафийлар такфир масаласида ҳаддан ошиб, ҳар қандай гуноҳ содир этган мусулмонни кофирликда айблашдан тортинмайдилар.

Маълумки, «куфр» сўзи «беркитмоқ», «яширмоқ» деган маъноларни англатади. Шунингдек, «куфр»нинг «кофирбўлмоқ», «динсизбўлмоқ» каби маънолари бўлиб, у имоннинг акси ҳисобланади. Қалбида умуман имони бўлмаган шахс эса «кофир» дейилади.¹ Имом Ғаззолий «куфр»га таъриф бериб: «Расулulloҳ (алайҳиссалом) олиб келган нарсани ёлғонга чиқаришдир», деганлар.²

¹ Қаранг: Юсуф Қарзовий. Зоҳират ал-гулув фи-т-такфир. - Қоҳира: Мактабат Ваҳба, 1990. 26-28-бетлар.

² Файсалун-т-тафриқа байна-л-ислам ва-з-зандақа. – Дамашк, 1993. 25-бет.

“Бирор мўминни кофирликда айблаган киши уни ўлдиргандек (гуноҳга мубтало) бўлади”. **Ҳадисдан**

Қалбида имони бор одамни куфрда айблаш ва унинг қонини тўкишни ҳалол санаш мўътабар манбаларда қатъий далиллар асосида тақиқланган. Жумладан, Қуръони каримда: “**Эй имон келтирганлар! Аллоҳ йўлида сафарга чиққанингизда, аниқ иш тутингиз! Сизларга салом берган (ёки таслим бўлган) кишига бу дунё матоҳини (ўлжани) кўзлаб: “Мўмин эмассан”, - демангиз!..**” (Нисо, 94) дейилади. Бу оят тафсирида муфассирлар “Сизларга мусулмонлигини билдирган кишига мўмин эмассан, деб адоват қилманг” деганлар.

Кимки, мусулмон эканини тил билан айтиб турса, шунинг ўзи мусулмончилигига кифоя қилади. Бу ҳақида Усома ибн Зайд (р.а.) дан ривоят қилинган ҳадис ҳам кучли далил бўлиб хизмат қилади: «Расулуллоҳ (алайҳиссалом) бизларни Жухайнадан бир қабилага юбордилар. Биз уларни сувларигача қувиб бордик. Мен ва ансорлардан бир киши улардан бир кишини қувиб етиб, қуршаб олганимизда «Ла илаҳа иллаллоҳ», деди. Ансорий ундан қўлини тортди. Мен эса, уни найзам билан яралаб ўлдирдим. Мадинага келиб, бу хабар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга етганида, менга «Эй Усома, сен уни «Ла илаҳа иллаллоҳ», деганидан сўнг ўлдирдингми?» дедилар. Мен: «Ё Расулуллоҳ, бу уни ўзини сақлаш учун айтди», дедим. У киши: «Уни «Ла илаҳа иллаллоҳ», деганидан сўнг ўлдирдингми?» деб такрорлайвердилар. Ҳатто мен (пушаймон бўлиб) ўша кунгача мусулмон бўлмаган бўлсайдим, дедим»».³

³ Саҳихи Бухорий, 6509-ҳадис

Бундан ташқари агар бир мусулмон киши иккинчи мусулмонни куфрда айбласа, унинг имонига путур етиши ҳақида қатъий огоҳлантирилган. Жумладан, Имом Бухорийдан ривоят қилинган қадиси шарифда: «Киши бошқа бир мусулмонни кофир ёки фосиқ деса, агар шу нарсалар унда топилмаса, айтган инсоннинг ўзи кофир ёки фосиқ бўлади»⁴, дейилган. Ҳадис мазмунидан кўришиб турибдики, мўмин инсонни куфрда айблаш айбловчининг имонини дарз кетишига олиб келади.

Шу боисдан ҳам имон тушунчасини ёритган етук уламоларимиз масалага ўта эҳтиёткорлик билан ёндашиб, имон масаласидаги ҳар қандай тортишув ва даҳанаки низолардан ўзларини четда сақлашга ҳаракат қилганлар.

Бугунги кунда эса ўзларига «олимпик» нисбатини берувчи айрим экстремистик оқим вакиллари, жумладан, сохта салафийлар томонидан бу каби тушунчаларни нотўғри талқин этиш натижасида мусулмон жамиятларида турли ихтилоф ва низолар келиб чиқаётгани, сир эмас. Улар кишилар хатти-ҳаракати ва дин арконларини бажариш чоғида кузатилиши мумкин бўлган жузъий камчиликлар туфайли мусулмонларни «ислом динидан чиққан», “муртад”, “кофир” каби юки оғир гуноҳлар билан айбламоқдалар.

Ваҳоланки, Пайғамбар (алайҳиссалом)дан бизгача етиб келган бир қанча саҳиҳ ҳадисларда инсоннинг гуноҳи сабабли диндан чиқмаслиги қаттиқ таъкидланган. Жумладан, Имом Абу Довуддан ривоят қилинган ҳадисда Муҳаммад (алайҳиссалом): «Уч нарса имоннинг

⁴ Саҳиҳи Бухорий, 71-ҳадис.

аслидир: «Ла илаҳа иллаллоҳ» деган кимсага тегмаслик, гуноҳи туфайли уни куфрда айбламаслик, амали туфайли уни исломдан чиқармаслик»⁵, деган эдилар. Бундан кўриниб турибдики, инсон гуноҳ иш содир этиб, фосиқ бўлиши мумкин, лекин мусулмончиликдан чиқмайди.

Бу ҳақида ҳанафий мазҳаби асосчиси, буюк Имом Абу Ҳанифа (р.х.) ҳам «ал-Фикҳ ал-акбар» китобида: «Бирор мусулмонни қилган гуноҳи туфайли кофирга чиқармаймиз, гарчи у гуноҳи кабира бўлса ҳам. Башарти уни ҳалол деб эътиқод қилмаган бўлса, ундан имон исмини ҳам олиб ташламаймиз, уни ҳақиқий мўмин деб атайверамиз. Уни фосиқ мўмин деб аташ мумкин, фақат кофир деб эмас»⁶. деган эдилар.

Мотуридийлик ақидасига кўра, гуноҳи кўп киши ҳам гуноҳи кам киши ҳам имон соҳиби эканлиги Қуръон ва сунна асосида ишлаб чиқилган муҳим эътиқодий масаладир.

Демак, бир инсон зоҳирида «Ла илаҳа иллаллоҳ» деган калимаи шаҳодатни айтиб, ўзини мусулмон эканини изҳор қилса, унинг гуноҳи ва қилаётган амалидан қатъи назар у мусулмон саналади. Чунки имон қалбга оиддир. Қалб ичидагини билиш имкони фақат Аллоҳга хосдир.

Мусулмонларни куфрда айблаш мусулмон жамиятларида бугун пайдо бўлган ҳолат эмас. Бундай аянчли амалиёт ҳазрати Али (р.а.) халифалик даврларининг сўнгида юзага келган хорижийлар

⁵ Сунани Абу Довуд, 2213-ҳадис.

⁶ Имом Аъзам. Ал-Фикҳ ал-акбар. - Тошкент: «Тошкент ислом университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси. 2006. 12-бет.

фаолиятида авжига чиққан эди. Бу тоифа вакиллари инсонлар ўртасида фитна келиб чиқишига сабаб бўлувчи турли саволлар билан мусулмонларга мурожаат этар, ўзлари учун мақбул жавобни бермаганларни «кофир» дея эълон қилишарди.

Шунингдек, улар гуноҳ содир этган ёки диний амалларни бажаришда камчиликларга йўл қўйган мусулмонни куфрда айблаб, уни ўлдиришни мувоҳ санашган эди. Хавориж ёки хорижий номи айна шу бузғунчи оқимга нисбатан айтилса-да, кўплаб дин уламулари илми оз бўлса-да, бугунги кунда ўзини доно санаб, ўзидан бошқа мусулмоннинг имонига шубҳа билан қарайдиган айрим тоифаларни ҳам «замонамиз хорижийлари», деб атамоқдалар.

Пайғамбаримиз Муҳаммад (алайҳиссалом) ҳам келажакда бўладиган бундай қабихликни илоҳий башорат асосида англаб етган ҳолда мусулмонларни бу каби ишлардан қайтарган эдилар. Жумладан, Имом Термизий Абдуллоҳ ибн Масъуд (р.а.)дан ривоят қилган ҳадисда шундай дейилади:

«Муҳаммад (алайҳиссалом):

«Охир замонда бир қавм чиқади. Уларнинг ёшлари кичик, ақллари паст. Қуръонни қироат қилурлар. У (Қуръон қироати) уларнинг бўғзидан нарига ўтмас. Улар одамларнинг энг яхши гапларини сўзлайдилар. Диндан худди камондан ўқ чиққандек чиқарлар», дедилар.⁷

Шу мазмундаги яна бир ҳадисда айтилишича, Али ибн Абу Толиб Ямандан Расулуллоҳ (алайҳиссалом)га бир бўлак тилла юборди. Муҳаммад (алайҳиссалом) уни

⁷ Сунани Термизий, 2208-ҳадис.

Уяйна ибн Бадр, Акраъ ибн Ҳобис, Зайд Хойл ва Алқама ибн Улосага тақсимлаб бердилар. Шунда бир киши бундай тақсимотдан норози бўлиб: «Эй Расулуллоҳ, Аллоҳдан кўркинг», деб юборди. У зот: *«Шўринг қурғур, мен ер юзи аҳлининг Аллоҳдан кўрқишига энг ҳақлироғи эмасманми?!»* - дедилар. Ҳалиги одам орқасига бурилиб кетди. Шунда Холид ибн Валид Расулуллоҳдан уни жазолашга изн сўраган эди, Расулуллоҳ: «Йўқ, балки у намоз ўқир», дедилар. Холид ибн Валид деди: «Қанчадан қанча намоз ўқийдиган одамлар борки, тили билан қалбида бўлмаган нарсани сўзлайди». Шунда Расулуллоҳ (алайҳиссалом): *«Мен одамларнинг қалбларини тешиб кўришига ва қоринларини ёриб кўришига буюрилмаганман»*, дедилар ⁸.

Бу ҳадиси шарифда ҳам имон қалбга боғлиқ амал экани, шунингдек инсоннинг қилаётган иши оғир гуноҳ бўлса-да, у инсоннинг куфрига далолат қилмаслиги кўриниб турибди. Агар мўминнинг гуноҳи туфайли диндан чиқиши ҳукм қилинганида эди, Аллоҳнинг пайғамбарини «адолатсиз» деб гумон қилган киши энг аввалгилардан бўлиб, куфрда айбланган бўлар эди. Ваҳоланки, Пайғамбар (алайҳиссалом) у кишини «кофир бўлди» демадилар, балки *«Мен одамларнинг қалбларини тешиб кўришига ва қоринларини ёриб кўришига буюрилмаганман»*, деб умматларга имон қалбга боғлиқ ва дахлсиз эканини таълим бердилар.

Бундан ташқари, мусулмонни куфрда айблаш оғир гуноҳ экани, ҳатто бу иш уни ўлдиришга тенг маъсият амаллардан бўлишини *«Бирор мўминни кофирликда*

⁸ Саҳиҳи Муслим, 1839-ҳадис.

айлаган киши уни ўлдиргандек (гуноҳга мубтало) бўлади»⁹» деган ҳадис мазмунидан ҳам билиб олиш мумкин.

Аммо шу билан бирга, кўплаб оят ва ҳадисларда инсон бирор амални қилган ёки қилмаганлиги учун кофир бўлиб қолишидан огоҳлантирилади. Жумладан, «...Аллоҳ нозил қилган нарса (оятлар) билан ҳукм қилмаганлар - ана ўшалар кофирлардир» (Моида, 44). Бу оят хусусида буюк саҳоба Ибн Аббос (р.а.)дан нақл қилинадики, Аллоҳнинг ҳукмларидан бирортасини инкор этмай иқрор ва тасдиқ этган ҳолда уларга мувофиқ ҳукм қилмаса, кофир бўлмайди, балки гуноҳкор бўлади.

Қуръони каримда Аллоҳ таоло: «Агар мўминлардан икки тоифа ўзаро уришиб қолсалар, дарҳол улар ўртасини ислоҳ этингиз!... Албатта, мўминлар (динда) ўзаро биродардирлар. Бас, сизлар икки биродарингиз ўртасини тузатиб қўйингиз ва Аллоҳдан қўрқингиз, шояд, раҳм қилинсангиз», (Хужурот, 9-10), деб ўзаро урушган икки мусулмонларни «кофир» деб эмас, «мўмин» деб атамоқда.

Бунга ўхшаш яна кўплаб ҳадислар саҳиҳ тўпламлардан ўрин олган. Жумладан, «Ким фолбинга ёки қоҳинга борса ва унинг айтган гапини тасдиқласа, шубҳасиз, Муҳаммадга тушган нарсага кофир бўлибди»¹⁰, «Ким Аллоҳдан ўзга ила қасам ичса, батаҳқиқ кофир бўлибди»¹¹, «Мендан кейин бир-бирингизнинг

⁹ Саҳиҳи Бухорий, 5776-ҳадис.

¹⁰ Муснади Имом Аҳмад. 9378-ҳадис.

¹¹ Муснади Имом Аҳмад. 5917-ҳадис.

бошингизни оладиган кофир бўлиб кетмангиз!»¹². Бу каби ҳадисларни ўрганган муҳаддис олимлар улардаги «кофир бўлибди», «биздан эмас» сингари сўзларда зажр, яъни кўрқитиш маъноси борлиги, ҳадисда қайтарилган амални қилган инсон мусулмончиликдан чиқмаслиги, балки оғир гуноҳкор бўлишини таъкидлаганлар.

Ўрта Осиёлик машҳур фақиҳ ва мутакаллим Абул Юср Паздавий (1030-1099) юқоридаги каби ҳадисларни таҳлил этиб, шундай хулоса беради, яъни куфрга нисбат беришга далолат қиладиган ҳадислардан ўша ишни қилиб, тавба қилмаса, шу ҳолатда Аллоҳнинг азобидан омонда бўлмайди, деб тушунилади.¹³ Чунки бошқа ҳадисларда гуноҳи кабира қилган мўмин мусулмон барибир жаннатга дохил бўлиши зикр этилган, яъни унинг ҳукми Аллоҳга ҳавола, хоҳласа кечиради, хоҳласа гуноҳига яраша жазо бериб, сўнг жаннатга киритади.

Имом Бухорий ва Муслим томонларидан ривоят қилинган ҳадисда Расулуллоҳ (алайҳиссалом): *«Кимки, ихлос билан Ла илаҳа иллаллоҳ деса жаннатга киради»*, деб марҳамат қилдилар. Машҳур саҳоба Абу Зар Ғифорий 3 марта «Зино қилса ҳам, ўғрилик қилса ҳамми?», деб сўрайверди. Шунда Расулуллоҳ (алайҳиссалом): *«Зино қилса ҳам, ўғрилик қилса ҳам, гарчи бу Абу Зарга ёқмаса ҳам»*, дедилар ¹⁴. Аммо «Зинокор зино қилаётганда мўмин бўлмайди», деган ҳадис ушбу юқоридаги ҳадис билан биргаликда ўрганилади ҳамда «бирор гуноҳ учун

¹² Саҳиҳи Бухорий. 120-ҳадис.

¹³ Каранг: Абул Юср Паздавий. Усул ад-дин / Ҳ.Петерленс нашрга тайёрлаган. Қоҳира: Мактаба Азҳарийя ли-т-турос, 2003. 152-153 бет.

¹⁴ Саҳиҳ Бухорий. 5379-ҳадис; Саҳиҳи Муслим, 138-ҳадис.

мўмин бўлмайди» деганда, ҳақиқатда диндан чиққан деб ҳисобланмайди. Бунга яна бир далил сифатида фақиҳлар томонидан мўминларни бирор гуноҳлари туфайли диндан чиққан деб, белгиланмаганини зикр этиш ўринли. Балки диндан чиққан киши ўзи аниқ тарзда эътироф этиши лозим бўлган ҳамда панд-насихатларни узоқ муддат давомида қабул қилмагандан кейингина мусулмончиликдан чиққан, деб ҳисобланган. Яъни ўзи иқрор бўлиши шарт бўлган. Бу борада ҳадисда келган (*мўмин*) сўзини машҳур фақиҳ Абул Юср Паздавий охиратда Аллоҳ мағфират этмаса, азобдан омонда бўлмайди, қутулмайди, деб шарҳлайди. Яъни инсон тавба қилиб бу каби гуноҳ ишларни зинҳор қилмаслиги зарурлигини таъкидлайди¹⁵.

Яна бир мовароуннаҳрлик уламо Абу Шакур Солимий Кеший (XI аср) эса: “Кимки намозни қасдан тарк этса, кофир бўлибди” ҳадисидан Аллоҳга кофир бўлишни эмас, балки куфрони неъмат, яъни “ношукрлик қилибди” маъноси ирода қилинган. Бунинг мисоли Сулаймон (алайҳиссалом) қиссасида зикр қилинган, яъни **“...Бас, унинг (тахтнинг) ўз ҳузурда турганини кўргач, деди: «Бу Раббимнинг шукр қиламанми ёки ношукрлик қиламанми, имтиҳон қилиш учун берган фазлидандир...»** (Намл, 40). Шу ўринда “ношукрлик қиламанми” сўзи Куръонда “куфр келтираманми”, “инкор этаманми” тарзида келганини таъкидлаш ўринли. Пайғамбарлардан куфр бўлишини ақл бовар қилмайди. Бундан юқоридаги ҳадисдаги

¹⁵ Абул Юср Паздавий. Усул ад-дин / Ҳ.Петерленс нашрга тайёрлаган. - Кохира: Мак- таба Азҳарийя ли-т-гурос, 2003. 152-153 бет.

“кофир бўлибди” калимасидан куфрони неъмат, яъни ношукрлик маъноси ирода қилингани маълум бўлади” – деб таъкидлайди¹⁶.

Ақида уламолари шунга ўхшаш эътиқодий қоидалардан келиб чиққан ҳолда куфрни эътиқодий куфр ва амалий куфр, деб иккига ажратадилар. Бунга сабаб юқоридаги каби оят ва ҳадисларда қайсидир амални бажариш ёки бажармаслик оқибатида мусулмончиликдан чиқиб қолиш билан кўрkitилган ўринларнинг барчасида ҳам мусулмон одам чин маънодаги кофир бўлиб қолавермайди.

Агар шариятда мусулмон одам катта гуноҳ қилгани учун аниқ кофир бўлиши белгиланганида эди, ўша гуноҳкор бандга диндан қайтган (муртад) киши учун белгиланган жазо тайин қилиниши зарур бўлар эди. Жумладан, хотини билан никоҳи бузилади, меросдан маҳрум бўлади, агар у вафот этса, жаноза ўқилмайди, мусулмонлар қабристонига қўйилмайди ва бошқа чоралар назарда тутилган. Шу муносабат билан юқоридаги ҳадисларни тушунишда бошқа ҳадислардан ҳам фойдаланилади.

Диндан қайтганлар ҳақида тўхталадиган бўлсак, шуни алоҳида қайд этиш лозимки, Пайғамбар (алайҳиссалом) ҳаётлик чоғларида уларни жазолаганлари ҳақида маълумотлар келмаган. Ваҳоланки, У зот ким мунофик, ким муртад эканини аниқ билганлар. Бир неча одам ўзларининг олдида диндан

¹⁶ Абу Шакур Солимий. Ат-тамҳид фи баёнит тавҳид / Таржимон ва ихлолар муалли- фи Соатмурод Примов. - Тошкент: Мовароуннахр, 2014. 172-бет.

қайтганларини эълон қилган. Лекин шунда ҳам уларга чора кўрмаганлар.

Ўз даврининг етук уламси Ибн Нужайм Ҳанафий Мисрий (ваф. 970/1563 й.) ақидавий ва фикҳий масалаларни атрофлича ўрганиб, «Агар бир масалада кофир дейиш учун тўқсон тўққизта далил бўлса-ю, кофир демаслик учун биргина далил бўлса, тўқсон тўққизни кўйиб, ўша бир далилни олиш керак. Аммо динда ҳаддан ошиб, ғулувга кетганларни бу масалада «мўмин дейиш учун тўқсон тўққизта далил бўлса-ю, кофир дейишлик учун биргина далил бўлса, тўқсон тўққизни кўйиб, ўша бир далилни олиш керак», дейишга бориб етдилар. Бу эса, барча исломий мазҳаблар ва уламоларнинг тутган йўлига тесқаридир», дейди.

Агар инсон амалий куфр эмас, эътиқодий куфрга кетганида ҳам уни диндан чиққанлигини аниқлаштиришнинг ўзига хос қоидалари ўрнатилган. Бу ҳолатлар киши имондан чиққанига очиқ далолат килувчи аломатлар кузатилганда бажариладиган амаллардир. Лекин мўмин эканини очиқдан-очиқ таъқидлаб, муслмончилигини изҳор қилиб турган инсонни куфрда айблаш эса, муслмончиликка тўғри келмайдиган ўта қабих амаллардандир. Шундай экан, ҳар бир инсон гапираётган ҳар қандай сўзига огоҳ бўлмоғи, ўйламай-нетмай ўзгаларни кофирга чиқариб юборишдан тийилиши, қолаверса, бу билан ўз имонини сақламоғи лозим.

“*Ҳижрат*” – (“бир жойдан иккинчи жойга кўчиш”, “тарқ қилиш”). Истилоҳда эса, Расулуллоҳ (алайҳиссалом) даврларидаги муслмонларнинг

Ҳабашистонга, кейинчалик Расулуллоҳ (алайҳиссалом) ўзлари бошчилигида Мадинага кўчиб ўтишларига айтилади.

Пайғамбар Муҳаммад (алайҳиссалом) Макка шаҳрида ўзларининг чиройли хулқлари ва гўзал муомалалари билан атрофдаги кишиларнинг ислом динига қизиқишига сабаб бўлаётган эдилар. Бу эса, ўз навбатида мусулмонларнинг сонини кун сайин ортиб боришга туртки бўлди. Бундан ташвишга тушган Макка мушриклари Расулуллоҳ (алайҳиссалом)га суиқасд уюштириб, у кишини қатл қилиш режасини тузадилар. Бироқ Аллоҳ таоло ўз Расулини фитнадан огоҳ қилиб, Мадинага ҳижрат қилиш тўғрисида ваҳий юборади.

Уламолар ҳижрат тўғрисида нозил бўлган оят ва ҳадисларни ўрганиб, уни икки қисмга ажратадилар. Биринчиси, юқорида таъкидланган «кўчиш» маъносидаги ҳижрат бўлиб, бу борада Куръони каримнинг “Нисо” (97 ва 100-оятлар), “Анфол” (74-оят), “Нахл” (41 ва 110-оятлар) сураларида баён қилинган. Мазкур манбаларда исломга нисбатан қарши турган маккаликлар томонидан мусулмонларни турли кўринишда азоблаш ҳамда уларни ўз танлаган эътиқодларидан воз кечтириш мақсадида жисмоний ва бошқа кўринишлардаги зўрликлар ишлатилгани баён қилиниб, динлари ва ҳаётларини сақлаш мақсадида тинч ва осойишта жойга кўчиш буюрилгани таъкидланади.

Иккинчиси, инсон гуноҳлардан ўзини тийиши ва уларни тарк қилиши тушунилади. Бу борада Имом Бухорийдан ривоят қилинган куйидаги ҳадиси шарифда: Расулуллоҳ (алайҳиссалом): *“Тили ва қўлидан бошқалар*

азият чекмаган киши ҳақиқий мусулмондир. Аллоҳ таоло қайтарган нарсалардан ҳижрат қилган инсон ҳақиқий муҳожирдир”, дейилган. Уламоларни ҳадисни шарҳлаб, ундаги “ҳижрат”дан мурод “тарк қилишдир”, деганлар. Бошқа бир ҳадисда эса, Умму Анас (р.а.) Расулulloҳ (алайҳиссалом)дан насихат қилишни сўрайдилар. Шунда, Расулulloҳ (алайҳиссалом): «*Гуноҳлардан тийилгин, ўша ҳижратнинг энг каттасидир. Фарзларга риоя қилгин, ўша жиҳоднинг энг афзалидир. Зикрни кўпайтиргин, Қиёмат куни Аллоҳ таолонинг ҳузурига борганингда унга энг маҳбуб амал шу бўлади*», дейилган. Лекин ислом дини ақидасини бузиб, ғараз мақсадларни кўзлаётган кимсалар «ҳижрат қилмаганлар кофир, конституцион тузумлар ўрнатилган юртларда яшамоқлик куфр» деган сохта даъво билан ватандошларимизни алдаб, хориждаги жангарилар тайёрланадиган марказларга жўнатишга ҳаракат қилмоқда. Ваҳоланки, она юртини ташлаб, ўзга элларда сарсон-саргардон юриш, ўзи каби манқурт шахслар билан бирлашиб, киндик қони тўқилган юртига қарши курол кўтариш ислом таълимотига умуман зиддир.

«*Жиҳод*» – (араб. “ғайрат қилиш», «кучни ишга солиш») сўзи «жидду-жаҳд», яъни инсон ўз мақсадига эришиш йўлида бор имкониятларини ишга солиб, ҳаракат қилишини англатади. Истилоҳда эса, ушбу сўз бир қанча маъноларда ишлатилади. Жумладан, «*жиҳод*» - Аллоҳнинг йўлига даъват қилиш, яхшиликка чақириш ва ёмонликдан қайтариш, Аллоҳ йўлида инсоннинг ўз ҳавойи нафсига қарши кураши, ота-онага хизмат қилиши ва ёвга қарши курашишдек турлари мавжуд.

Бунга далил сифатида Имом Термизийдан ривоят қилинган қуйидаги ҳадиси шарифда «Жиходнинг афзали Аллоҳ таолонинг розилигини деб инсон ўз ҳавои нафсига қарши жиҳод қилишидир», дейилган. Шунингдек, Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоят қилган: «Бир киши Расулуллоҳ (алайҳиссалом)га: «Мен жиҳодда қатнашмоқчиман», деди. У зот: «Отананг борми?» деб сўрадилар. «Ҳа», деб жавоб қилди у киши. Шунда Пайғамбар (алайҳиссалом): «Уларнинг хузурига бориб, ёрдам бер, хизматини қил! Шу сенинг жиҳодингдир», дедилар». Шундан келиб чиққан ҳолда, мусулмон уламолар фарзанднинг ота-онага қилган хизмати ҳам жиҳод бўлишини таъкидлаганлар.

Расулуллоҳ (алайҳиссалом) Маккадан Мадинага ҳижрат қилганларидан сўнг, Мадинада мусулмонлар учун олдин бўлмаган нарса, яъни давлат юзага келди. Пайғамбар Муҳаммад (алайҳиссалом) исломнинг илк - Макка даврида юкорида келтирилган, жанг маъноси бўлмаган жиҳодни олиб бордилар. Чунки, у киши мушриклар етказган азоб ва укубатларга сабр қилиш ҳамда улар билан фақат Қуръон асосида баҳс юритиш, тўғри йўлга даъват қилишга буюрилган эдилар.

Мусулмонлар Мадинага кўчиб ўтганларидан сўнг, Аллоҳ таоло мусулмонларга мушриклардан ўзларини мудофаа қилишга рухсат берди. Бу борада, Қуръони каримда: **«(Мушриклар томонидан) хужумга учраётган (мусулмон)ларга, мазлум бўлганлари сабабли (жанг қилишга) изн берилди. Албатта, Аллоҳ уларга ёрдам беришга қодирдир»** (Ҳаж, 39), деб таъкидланади. Шу аснода, ҳижратнинг иккинчи

йилида Ватан, дин мудофааси мазмунидаги жиҳодга изн берилди.

Ислом тарихини чуқур ўрганган мутахассис олимлар, тарихда юз берган ҳар қандай жиҳод, фақатгина, мудофаа мақсадида олиб борилганини таъкидлайдилар. Хусусан, суриялик машҳур уламо Рамазон Бутий: «Мусулмонлар томонидан олиб борилган жиҳод ёв бостириб келганда ҳимоя мақсадида ёки душман тарафдан хужум хавфи пайдо бўлганда унга қарши бориш учунгина юз берганини кўриш мумкин», деб таъкидлаган. Лекин, бугунги кунда ғаразли мақсадларни кўзлаб, олиб борилаётган урушларни “жиҳод» деб аталаётгани мутлақо асоссиздир.

“У иккиси (яъни ота-она) борасида (хизматларини қилиб) жиҳод қилгин”. Ҳадисдан.

Шу ўринда таъкидлаш лозимки, мудофаа маъносидаги жиҳод халқаро шартномалар ва давлатлар ўртасида ўзаро келишувлар бўлмаган бир ҳолатда юз берган. Бугун эса, буларнинг барчаси ўзгарди. Деярли барча давлатлар халқаро ташкилотлар аъзолари бўлиб, турли ҳамкорлик шартномалари, битим ва протоколларга имзо қўйганлар. Шундай экан, бутун дунё давлатлари ислом таълимотларига кўра «муоҳад», яъни «аҳд қилиниши ган» тоифасига киради. Расулulloҳ (алайҳиссалом) бир ҳадисларида шундай дедилар: *«Ким муоҳадни ўлдирса, жаннатнинг ҳидини ҳидламайди. Жаннатнинг ҳиди қирқ йиллик масофадан таралиб туради»* (Имом Бухорий ривояти).

Шундай экан, ислом жаннатга киришга ҳамда дўзахдан узоқлашишга сабаб бўлувчи Аллоҳ таолонинг

зикри, инсонларга яхшилик қилиш, ер-юзида осуда ҳаёт кечириниш каби жиҳодга, яъни саъй ҳаракат қилишга қақиради. Зеро, ислом таълимотига кўра, асл жиҳод - Аллоҳ таолога яқинлаштирувчи солиҳ амалларни ўз ичига олади. Бинобарин ҳалол тижорат, ишлаб чиқариш ёки қудуқ казиб, сув чиқариш каби ишлар ҳам шулар жумласидандир. Демак, тинчликка раҳна солиш, жамият равнақи ва халқ фаровонлигига зиён етказиш, фитна кўзғатиш, тоифаларга бўлиниб, ўзаро низолашиш умуман ислом динига ёт ҳолат ҳисобланади.

“Шаҳид” – (араб. “гувоҳлик”, “ҳозир бўлмоқ”) ушбу даражага эришган инсонларга жаннат ёки кўплаб яхшиликлар башорат қилинганга фаришталар гувоҳ, яъни, шоҳид бўлгани сабабли, айнан ушбу сўз ишлатилган.

Уламолар наздида, шаҳид дейилганда Аллоҳ таоло йўлида душман билан бўлган жангда Ватани, дини, оиласи, миллати шаънини ҳимоя қила туриб, вафот этган инсон назарда тутилади. Аммо инсон Ватан сарҳадлари, миллат шаънини ҳимоя қилиш учун эмас, балки мол-давлат тўплаш, ўзидан ном қолдириш каби дунёвий нарсаларни қасд қилган бўлса, бу тоифа кишилар шаҳид ҳисобланмайди.

Шунингдек, баъзи инсонлар борки, бу дунёда кўпчиликка нафи тегадиган хайрли ишлар қилади ва қорин (ички) касаллиги, чўкиш, куйиш каби сабаблар билан вафот этадилар. Улар кишилар наздида оддий инсондек туюлса-да, Расулуллоҳ (алайҳиссалом) ўз ҳадисларида зикр қилганларидек, Аллоҳ наздида шаҳидлар мақомида бўлади. Демак, шундан келиб

чиқиб айтиш жоизки, ислом дини нуқтаи назаридан шаҳидлик ҳам мусулмон кишининг ихлосу эътиқоди, хайрли амали ҳамда мусибатларга сабр-тоқати эвазига Аллоҳ томонидан бериладиган мукофотдир.

Афсуски, бугунги кунда баъзи кимсалар ўзини портлатиш билан гўё «шаҳидлик» мақомига сазовор бўлишга интиломда. Аслида мусулмон одамнинг ўзини-ўзи ўлдириши, айниқса, ўзини портлатиб юбориши гўёки «дин йўлида», деб эълон қилинса-да, шаҳид деб ҳисобланмай, балки «ўз жонига суиқасд» деб баҳоланади. Қолаверса, уларнинг бу ғайриинсоний ҳаракатлари туфайли қанчадан-қанча беғуноҳ инсонларнинг қони тўкилмоқда.

Қуръони каримда эса бу борада **«Ўзларингизни ўлдирмангиз! Албатта, Аллоҳ сизларга раҳм-шафқатлидир»** (Нисо, 29) дейилган бўлса, яна бир оятда **«Бирор жонни ўлдирмаган ёки Ерда (бузғунчилик ва қароқчилик каби) фасод ишларини қилмаган инсонни ўлдирган одам худди ҳамма одамларни ўлдирган кабидир»** (Моида, 32) деб, беғуноҳ инсонларнинг қонини тўкишлик ҳам қаттиқ қораланган. Ҳадиси қудсийда «Бандам ўзини ўзи ўлдириб, унга берган умримга шукр қилмай, шошилди. Шунинг учун унга жаннатни абадий ҳаром қилдим» дейилган. Демак, ислом таълимоти бундай ҳолатларни кескин қоралайди.

Мазҳабсизлик. Бугунги кунда мутаассиб оқимлар томонидан илгари сурилаётган ғоялардан яна бири - бу мазҳабсизлик ғояси бўлиб, у ислом дини моҳиятини тўғри тушунишга хавф солаётган хатарли омиллардан биридир. Мутаассиб гуруҳларнинг мафқурасига

кўра, фикхий мазҳаблар ишлаб чиққан категориялар шариатни тўғри тушуниш методологияси сифатида тан олинмай, тўғридан-тўғри шариат аҳкомларини амалда татбиқ этиш энг тўғри йўл, деб ҳисобланади.

Мантиқан мушоҳада қилиб кўрилса, мазҳабсизлик ғояси ўт-ган минглаб олимларнинг қилган меҳнатларини, қанча машаққат билан умр сарфлаб яратилган ноёб манбаларни бекорга чиқаради. Асрлар давомида барча мусулмонлар амал қилиб келган анъаналар нотўғри, шунча мусулмон адашган экан, деган хулосага олиб келади. Энг аянчлиси, мусулмонларни бирлаштириб, жамлаб турган тўғри йўлга путур етказди. Бунинг натижасида эса, мусулмонлар орасида ўзаро парокандалик, беқарорлик ва тараққиётда тўхташ юзага келади. Бундай даъват мазҳаблар, моҳияти ва қийматини умуман билмасликдан келиб чиқади. Гарчи аҳли сунна ва жамоада мазҳаблар тўртта бўлса ҳам, улар ягона аҳли сунна ва жамоанинг йўналишлари сифатида эътибор қилинади ва мусулмон умматини жамлайди, бирлаштиради. Зеро, Пайғамбар (алайҳиссалом) шундай марҳамат қиладилар: *«Аллоҳ умматимни бирор залолатга жамламас»*. Яна бир ҳадисда *«Мусулмонлар яхши деб билган нарса Аллоҳнинг ҳузуринда ҳам яхшидир»* - дейилган.

Маълумки, Пайғамбар (алайҳиссалом) ҳаётларининг охирига келиб, турли қабила ва юрт одамлари исломни қабул қила бошладилар. Янги мусулмонлар олдида йигирма йилдан ортиқ вақт мобайнида нозил бўлган оятларни ўрганиш, шариат аҳкомларини ўз ҳаётларига татбиқ қилиш вазифаси турар эди. Табиийки, ёш

саҳобийлар ўзларидан катталардан, янги мусулмонлар эса, аввалги мусулмонлардан шаръий масалаларни ўргана бошладилар.

Ислон дини дунё бўйлаб, турли минтақаларда тарқалгач, турли араб бўлмаган халклар ҳам мусулмон бўлдилар. Табиийки, улар ўзларига Қуръони карим ва Пайғамбар (алайҳиссалом) суннатларидан шариат аҳкомларини чиқариб, тартибга солиш имконига эга эмас эдилар.

«*Мазҳабсизлик* – диндан чиқиб кетишга олиб борувчи кўприқдир». **Шайх Рамазон Бутий**

Шундай қилиб, жамиятда аста-секин кишиларга диний ҳукмларни ўргатадиган, уларнинг саволларига жавоб бера оладиган, муайян илмларга эга инсонларга эҳтиёж тобора ортиб борди. Шу тариқа турли диёрларда олимлар етишиб чиқа бошладилар. Имом Абу Ҳанифа, Имом Молик, Имом Шофейй ва Имом Аҳмад каби олимлар бугунги кунда мавжуд бўлган тўрт фикхий мазҳабга асос солдилар. Улар ибодатлар ва бошқа барча масалаларни Қуръони карим ва ҳадиси шарифга кўра маълум қоидаларга солиб чиқдилар. Манбанинг бойлиги ва Расулulloҳ (алайҳиссалом)нинг айрим вақтларда бир амални турлича бажарганлари, бир масала бўйича турлича тасарруфлари ҳақидаги ҳадис ва хабарлар, ривоятлар бу олимларнинг ишларида ҳам маълум жузъий фарқларни пайдо бўлишига олиб келди. Шунингдек, турли минтақалардаги шароитларнинг хилма-хиллиги ҳам шариат масалаларида табиий тафовутларнинг юзага келишига асос бўлди. Масалан, шофейй мазҳабида таҳоратдан сўнг юз-қўлни артмаслик

афзал бўлса, ханафий мазҳабида артиш афзалдир. Демак, мазҳаблар тарқалган ҳудудлардаги иқлим шароити ҳам эътиборга олинган. Бинобарин, Расулulloҳ (алайҳиссалом)дан икки ҳолатни ҳам тасдиқловчи ривоятлар етиб келган. Бу ислом шариатининг замон ва маконга мослашувчанлигидан ҳамда мусулмонлар учун кенг имкониятлар мавжудлигидан далолат беради. Масалан, бирор бир манзилга етиш учун турли томонлардан бориш имкони бўлса, киши нисбатан энг яқин йўлни кўзлайди. Мазҳаблардаги ихтилофларни ҳам шунга қиёслаш мумкин. Зеро, уларда у ёки бу масала муайян халқ, миллатнинг урф-одатлари, қадриятлари, менталитети ҳамда ижтимоий муносабатларнинг характеридан келиб чиқиб энг қулай ва маъқул шаклда ҳал қилинади.

Юқорида зикр этилганидек, жузъий масалаларда ихтилоф қилиниши гани билан, тўрт сунний мазҳабда исломнинг асосий масалалари бўйича ихтилофлар йўқ. Чунки ҳар бир мазҳаб асосчиси ўз сўзларини ишончли далиллар билан исботлаган. Қайд этилган мулоҳазалар “Қуръон ва ҳадисдан нарига ўтмаймиз”, дея даъво қилиб, ўзларини мужтаҳид билиб, мазҳабларни инкор қилаётганлар аслида, ўз ҳаракатлари билан диний бирлик ва ақидавий яқдилликка раҳна солаётганликларини кўрсатади.

Маълумки, асрлар давомида мусулмонлар тўрт мазҳаб – ханафий, моликий, шофеий ва ханбалий мазҳабларидан бирига амал қилиб келганлар. Ҳеч ким буни инкор қилмаган. Қанча-қанча фақиҳ, муҳаддис, мутакаллим ва мутасаввиф олимлар ҳам шу мазҳабларга асосан ўз фаолиятларини олиб бордилар.

Мазҳабсизлик ғояси ўзида миллатни ортга тортиш, колоқликка маҳкум қилиш хавфини мужассамлайди, тараққиётдан четга чиқиб қолишга олиб келади. Чунки турли соҳа мутахассислари мазҳабсизлик ғоясига эргашса, унда умрларини ўз касбий маҳоратларини юксалтириш, изланишлар олиб боришга эмас, балки тубсиз диний масалаларга ўралашиб қолиб, ҳаётларини фақат ўзлари учун диний ҳукмлар чиқаришга сарфлайдилар. Оқибатда турли соҳалардаги мутахассислар ҳам тез ўзгарувчан глобаллашув шароитида ўзларини йўқотиб қўядилар, яхши мутахассис ҳам, етук уламо ҳам бўла олмайдилар. Натижада мутахассислардан мосуво бўлиб бориши баробарида, миллат аввалида турғунлик, кейинчалик эса таназзулга юз тутди. Аслида эса ҳар бир мутахассиснинг ўз соҳасини пухта эгаллаши, жамият ривожини учун хизмат қилиши, одамлар оғирини енгил қилиши, юрт равнақиға хисса қўшиши ҳам улуғ ибодатдир.

Сохта салафийларнинг «дор ал-ислом» ва «дор ал-ҳарб» тушунчаларига муносабатларини келтиришдан аввал бу тушунчаларнинг келиб чиқиш тарихига, луғавий маъносига эътибор қаратиш лозим.

Ўрта асрларда халқаро миқёсдаги тинчлик шартномалари мавжуд эмаслиги туфайли мамлакатлар ўртасидаги алоқаларда уруш муносабати муайян ўрин тутган. Шунинг учун ислом динида ўзини таҳдидлардан ҳимоялашга руҳсат берилган. Айниқса, аббосийлар даврида халқаро муносабатларда диний асосдаги адоват кайфияти кучайиб боргач, «дор ал-ислом» ва «дор ал-ҳарб» тушунчалари шароит тақозоси билан пайдо

бўлганини зикр этиш ўринли.

«Дор ал-ислом» арабча сўз бўлиб, «ислом ҳудуди», «ислом диёри» деган маъноларни билдиради. Истилоҳда эса, ислом арконлари амалда намоён бўладиган ҳудудлар манбаларда дор ал-ислом деб аталган.

«Дор ал-ҳарб» эса, «уруш диёри» деб таржима қилинади. Мусулмонлар билан уруш ҳолатида бўлган диёрларга нисбатан дор ал-ҳарб атамаси қўлланилган. Лекин мусулмонлар диёри ва ғайридинлар диёри орасида тинчлик битими мавжуд бўлса, «дор ал-ҳарб», деб нисбат берилмайди.

Сохта салафийлик ғоялари таъсиридаги айрим оқим ва ҳаракатларнинг мазкур тушунчаларга қарашлари ва муносабатлари тубдан фарқ қилади. Уларнинг наздида маълум ҳудудни дор ал-ҳарб (уруш диёри) деб эълон қилиш ва у ерга нисбатан жиҳод ҳаракатларини олиб бориш муайян босқичларда амалга оширилади:

✓ Маълум ҳудудга нисбатан такфир ғояси илгари сурилади;

✓ Ўша ҳудуд «дор ал-ҳарб» деб эълон қилиниб, бунга далил бўладиган важлар кўрсатилади;

✓ Давлатдаги мусулмонлар бу юртдан чиқиб кетиш, яъни ҳижрат қилишга чақиради;

✓ Уларнинг наздидаги «чин мусулмонлар» дор ал-ҳарбдан чиқиб кетгандан сўнг, бу юртга нисбатан жиҳод эълон қилинади;

✓ Жиҳод билан бирга, шаҳидлик тушунчаси ноҳолис талқинлар билан мияга қўйилади.

Демак, биринчи босқичга кўра, такфир ғояси илгари сурилади. Бу босқичда сохта салафийлар дунёни «оқ

ва қора»га ажратадилар. Уларнинг фикрича, дунёнинг «қора» томони бу зулмат бўлиб, инсонни ўйлашга мажбур қиладиган ҳар қандай янгилик ва маълумотни бутунлай рад этиш орқали ундан қочишга чорлайдилар. Такфир босқичида сохта салафийлар ўзларидан бошқа мусулмонларга, хоссатан, ханафийларга нисбатан асосиз равишда «муржий» атамасини қўллайдилар. Ваҳоланки, ханафийлар муржий тоифаларни ўз асарларида доимий танқид қилиб келадилар. Тарихдан маълумки, муржийлар ўзларининг ақидавий қарашлари билан хорижийларга қарши юзага келган йўналиш ҳисобланади. Муржийларнинг фикрича, кишининг мусулмон ёки кофирлигини фақат Аллоҳ билади, инсон қанча гуноҳ қилгани билан имонда собит қолса, у мусулмон ҳисобланади, деб ишонганлар. Лекин ҳеч бир мусулмон дўзахга тушмайди, деган ақидавий қарашлари аҳли сунна ва жамоа ақидасига мувофиқ келмайди. Сунний уламолар наздида, улар адашган фирқалардан бири ҳисобланади. Сохта салафийлар наздида, «муржийлар» – бу ҳал қилувчи хулосага келолмайдиган, ўзи ҳеч бир ҳаракат қилмай, барча нарсани Аллоҳдан кутиб ўтирадиган, ҳеч қандай масъулиятни бўйнига олмайдиган заиф мусулмонлардир. Сохта салафийлар ўзларидан бошқа мусулмонларни заиф ва тирик манқурт сифатида кўришга интиладилар.

Сохта салафийлар ўз ғояларини инкор этган давлат ва унинг аҳолисини қуйидаги Қуръон оятини қурол қилиб, қуфрда айблайдилар ва оятни ўзларига мослаб таъвил қиладилар: **«... Аллоҳ нозил қилган нарса (оятлар) билан ҳукм қилмаганлар ана ўшалар кофирлардир»**

(Моида, 44)¹⁷.

Иккинчи босқичда, ўша давлат ҳудуди дор ал-ҳарб деб эълон қилинади.

Ҳозирда сохта салафийлар Ғарбни дор ал-ҳарб деб эълон қилиб, оқибатда мусулмонлар у ердан дор ал-исломга ҳижрат қилиши зарурлигини тарғиб қиладилар.

Лекин айрим уламоларнинг фикрича, «дор ал-ҳарб» атамасини ҳозирги пайтда умуман ишлатиб бўлмайди. Чунки ўрта асрларга хос бу атама халқаро битим ва шартномалар мавжуд бўлмаган шароит учун мувофиқ бўлган.

Ислом тарихига назар солинса, Расулуллоҳ (алайҳиссалом) учун ўз юртларида эмин-эркин яшаш, ислом арконларини тўлиқ адо этиш имкони қолмагани, доимий равишда атрофдагилар томонидан камситилиш ва ниҳоят ҳаётларига тажовуз қилиш каби ҳолатларнинг вужудга келиши У зотнинг ноилож ҳижрат қилишларига сабаб бўлган. Бундан кўришиб турибдики, сохта салафийлар бугунги кунда муайян бир давлатни дор ал-ҳарб деб, ундан ҳижрат қилишга чақиришлари асоссиздир. Сабаби тарихда дор ал-ҳарб деб эълон қилиш учун келтирилган важларнинг бирортаси ҳам бугунги кунимизга тўғри келмайди. Бугунги кунда мустақил демократик давлатларда виждон эркинлиги таъминланган, ҳеч ким динга мажбурланмайди, бирор диний маросимга тўсқинлик қилинмайди. Шундай экан, бугунги кунда «дор ал-ҳарб» атамасини ишлатиш

¹⁷ Бу оятнинг шарҳи «Сохта салафийларнинг «Аллоҳнинг ҳукми» ва давлат сиёсий бошқаруви борасидаги фикрлари ўринлими?» сарлавҳаси остидаги бўлимда берилган.

ўринлими?

Ҳадисшунос олим Юсуф Жадий «Дор ал-ҳарб ва дор ал-ислом» асарида таъкидлашича, бугунги кунда дунёнинг барча мамлакатларини нисбий равишда «дор ал-ислом» деб атаса, муболаға бўлмайди. Сабаби, барча демократик давлатларда мусулмонлар ўз диний маросимларини очиқ ва хавфсиз равишда бажармоқдалар. Гарчи, бу давлатларнинг аксарияти анъанавий кўринишдаги «дор ал-ислом» бўлмаса ҳам. Ҳанафий уламоларидан Исбижобий ҳам азон, жума, жамоат намозлари бўлиб турган диёрлар «дор ал-ислом» эканини алоҳида таъкидлаган.

Учинчи босқичда, ҳижрат қилиш лозимлиги таъкидланади. Уларнинг фикри бўйича ҳижратдан мақсад – имонни асраб қолиш. Аслида-чи шундайми?!

Ҳижрат даъвосида ўз юртини ташлаб чиқиб кетган гўллар ўзга юртларда мажбурлаб, ҳарбий тайёргарликни ўтайдилар.

Ҳижратнинг махфий кўриниши ҳам бўлиб, у «узла шуурийя», яъни ҳиссий қобиқ шаклида ўтади. Унинг маъноси: «Ҳақиқий ислом ҳавоси билан яшаш». Бу ҳижратда жисмонан шу юртда яшасалар-да, лекин ўзларини шу юрт жамиятидан буткул ажратадилар, деярли жамият билан мулоқотга киришмайдилар. Бу худди ички ҳижрат каби. Сохта салафийлар бу босқичда «исломий» бўлмаган барча одатлардан, либос ва зийнатлардан воз кечадилар. Ҳатто давлат идораларидаги иш жойларидан бўшайдилар. Улар буларнинг барчасини - шайтоний, деб ҳисоблайдилар. Аслида эса, ислом дини ўзи амалиётга жамиятдан

ажралмай, унга муносиб хизмат қилишга, унинг ривожи учун ўз ҳиссасини қўшишга чакиради. Зеро, бу пайғамбарлар суннатидир. Куръондаги Юсуф (а.с.) қиссаси айнан шу мазмунни ифода этади.

Шундай экан, деярли барча мамлакатлар орасида инсон ҳуқуқларини, жумладан, эътиқод эркинлигини таъминлаш борасида ўзаро келишувлар имзоланган бир вақтда, ҳижрат ҳақида сўз боришининг ўзи ноўрин. Дунёнинг қай бир ривожланган мамлакатига борманг, инсонлар ўзлари хоҳлаган динга эътиқод қилишлари ёки ҳеч бир динга эътиқод қилмасликлари учун барча шароитлар яратилган. Тараққиётнинг асосий кўрсаткичи ҳам бугунги кунда инсон ҳуқуқларининг қай даражада таъминлагани билан ўлчанмоқда. Бундай шароитда ҳижрат ҳақида бонг уриш фақат инсоният душманлари томонидан амалга оширилиши мумкин.

Яна шуни қайд этиш лозимки, ушбу масаланинг сохта салафийлар жуда кам мурожаат қиладиган яна бир жиҳати бор бўлиб, у ҳам бўлса, «дор ал-муахада» ёки «дор ас-сулҳ»дир. Луғатда бу сўзлар «аҳдлашув диёри», ёки «сулҳ диёри» деган маъноларни билдиради. Аҳдлашув диёрлари мақом жиҳатидан дор ал-ислом билан бир хил ҳисобланади. Бугунги кунда, дунёнинг барча давлатлари ўзаро шартнома ва битимлар билан тинчлик алоқаларини ўрнатган бир даврда дор ал-куфрни ажратиб кўрсатишнинг ўзи амри маҳолдир!

Кўриб турганимиздек, салафийларнинг дор ал-ҳарб ва дор ал-ислом тушунчаларини бузиб талқин қилишлари ислом дини ҳақида етарли маълумоти бўлмаган ёшларни осонгина ўз сафларига қўшишга

ёрдам беради. Сўнгги йилларда дунё ҳамжамиятида кузатилаётган террор фаолиятларининг муайян улуши сохта салафийлик ғояларидан таъсирланган жангарилар зиммасига тушаётганини қайд этиш лозим. Ислом ниқоби остида олиб борилаётган ҳар қандай бузғунчи мафкурадан келажак авлодларни, қолаверса, дунё ҳамжамиятини фақатгина илм-маърифат ва огоҳликка даъват орқали сақлаб қолиш мумкин.

Юқорида қайд этилганидек, бугунги кунда энг замонавий технологиялардан ва кишилар учун муқаддас ҳисобланган туйғулардан фаол фойдаланган ҳолда инсон онги ва қалби учун олиб борилаётган кураш ўта нозик тус ва хатарли кўлам касб этмоқда. Турли мутаассиб кучларнинг ислом дини асосларини, Қуръон оятлари ва ҳадисларнинг асл моҳиятини бузиб талқин қилиши, жамият ҳаётига таҳдид соладиган ишларни ислом билан боғлашга уринаётгани ҳам шундай хулоса чиқариш имконини беради.

ЁШЛАРДА ЭКСТРЕМИЗМ ВА ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ МАҲКУРАВИЙ ИММУНИТЕТНИ ШАҚЛЛАНТИРИШ: МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАР

Дин ниқобидаги мафкуравий таҳдидларнинг намоён бўлиш шакллари. Ёшларнинг фаол ижтимоий кучга айланиб бораётгани бугунги кунда уларнинг турли мафкуравий таъсир ва таъйиқларнинг бош объектига айланишига олиб келди. Бунда уларнинг жамиятнинг ҳали етарли тажрибага эга бўлмаган, ташқи таъсирларга тез берилувчан ва айни пайтда, энг ҳаракатчан қатлами экани инобатга олинмоқда.

Ёшларнинг турли оқимларга кириб қолишлари сабаблари қаторида уларнинг билимлари, шу жумладан, диний илмларни эгаллашга бўлган қизиқиш ва интилиши ҳамда ишонувчанлиги, бирданига ва ҳамма нарсага (бойлик, шон-шуҳрат, мартаба ва ҳ.к.) эга бўлишга ҳаракат қилиши, илмий тилда айтганда максимализм каби маънавий-руҳий омилларни алоҳида ажратиб кўрсатиш лозим. «Сен бу ташкилотга кириш ёки мана бу вазифани бажариш билан алоҳида, ҳар кимга ҳам насиб қилавермайдиган шарафли ишга қўл урган бўласан, керак бўлса, сен миллат, дин, инсониятнинг халоскорига айланасан!», – деган қарашларни сингдириш жараёни айнан мана шу каби хусусиятларга алоҳида эътибор берилаётганини кўрсатади. «Ёшларнинг онгида қандай кайфият устунлигини айтсанг, мен сенга кейинги авлоднинг табиати қандай бўлишини айтиб бераман»,

– деб ёзган эди сиёсий арбоблардан бири. Шу нуктаи назардан қараганда, экстремистик оқимлар ҳам жамиятнинг эртанги кунини белгилаб берадиган авлод онгини эгаллаш, назорат қилишни кўзлаб иш юритмоқда дейиш мумкин.

Айниқса, ғоялар кураши авж олган бугунги кунимизда ёшлар маънавиятига тажовуз солаётган таҳдидлар каторида, динни ниқоб қилиб, диний кадриятларимизни оёқости қилишга уринаётган экстремистик ва миссионерлик ҳаракатларининг фаолияти жиддий ташвиш уйғотмоқда. Шунинг билан бирга, диндан сиёсий мақсадларда фойдаланишга уриниш баъзан мудҳиш ҳолатларнинг юз беришига олиб келмоқда.

Давлатимиз келажаги ҳисобланган ёш авлод тарбиясига юртимизда доимо алоҳида эътибор билан қаралган. Мамлакатимизда соғлом ва маънавий бой, интеллектуал ривожланган, ахлоқан етук, жисмонан бақувват авлодни тарбиялаш ҳамда вояга етказиш мақсадида 2000 йилни “Соғлом авлод йили», 2001 йилни «Оналар ва болалар йили», 2008 йилни «Ёшлар йили», 2010 йилни «Баркамол авлод йили», 2014 йилни «Соғлом бола йили» ва 2016 йилни «Соғлом она ва бола йили» деб эълон қилингани ҳам бунинг яна бир ёрқин ҳаётий-амалий ифодаси бўлди. Бу борада Президентимиз Шавкат Мирзиёев таъкидлаганларидек, «Агар фарзандимизга тўғри тарбия бермасак, ҳар куни, ҳар дақиқада унинг юриш-туриши, кайфиятидан оғох бўлиб турмасак, уларни илму ҳунарга ўргатмасак, муносиб иш топиб бермасак, бу омонатни бой бериб

қўйишимиз ҳеч гап эмас”.¹⁸

Зеро, жисмоний тарбия болани жисмонан бақувват, кучли, соғлом этиб тарбияласа, маънавий тарбия орқали унда юксак ахлоқ, эзгулик, инсонпарварлик, шижоат, раҳмдиллик ва меҳнатсеварлик сифатлари шаклланади. Маънавий тарбия фарзанднинг ўзлигини сақлашга, унинг ботиний оламини маърифий бойитишга хизмат қилади. Буюк аллома, ватандошимиз Абу Райҳон Беруний айтганидек, «Инсон табиатнинг энг олий зоти, камолотидир, инсон зоти барча ҳайвонлардан юқори туради. Инсонга катта шараф кўрсатилган – унга ақл-заковат ва куч берилган. Шу сабабдан, инсоннинг маънавий олами унинг олдига қўйилган вазифаларга мос бўлиши учун у юксак ахлоқли, билимли, маърифатли бўлмоғи даркор». Демак, фарзанд тарбияси аввало, унинг маънавий пойдевори қанчалик мустаҳкамлиги билан белгиланади. Дарҳақиқат, гўзал хулқ ила тарбияланган бола ҳаётда ақл-идрок билан иш тутади, имон-эътиқодида собит туради, эркин ва мустақил фикрлайди, ҳар хил алдовларга учмайди ҳамда ғаразли ташвиқотларга берилмайди.

Айни пайтда, бир ҳақиқатни алоҳида қайд этиш лозим. Ота-боболаримиз дини бўлмиш ислом ҳар доим одамларни ўз-ўзини идора этишга, яхши хислатларни кўпайтириб, ёмонларидан халос бўлишига чорлаган, оғир синовларга бардош беришга, ёруғ кунларга интилиб яшашга даъват қилган, бир сўз билан айтганда, халқимиз учун ҳам имон, ҳам ахлоқ, ҳам маърифат бўлиб

¹⁸ Ш.Мирзиёев. Ватанимиз тақдири ва келажаги йўлида янада ҳамжихат бўлиб, катъ-ият билан ҳаракат қилайлик. - Т.: Ўзбекистон, 2017-Б 21;

келган. Ҳозирда ҳам бу маърифат одамларга маънавий-рухий куч-қувват бағишлаб, ўзаро меҳр-оқибатлилик туйғуларининг камол топишига хизмат қилмоқда.

Бугунги кунда экстремизм ва терроризмга қарши кураш нафақат бир давлат ёки минтақа, балки жаҳон ҳамжамияти учун энг долзарб масалага айланди. Шу жумладан, бизнинг юртимизда ҳам бегуноҳ кишиларнинг қони тўкилиши, обод жойлар вайрон бўлиши, аҳоли ўртасида ваҳима, парокандалик келиб чиқишининг олдини олиш мақсадида бу каби ишларни амалга оширмоқчи бўлганларга қарши қатъий кураш олиб борилмоқда.

Ҳозирги кунга келиб минтақада, хусусан, Ўзбекистонда диний-маърифий соҳанинг ривожланиши мутаассиблик хавфининг олдини олишда муҳим омил бўлиб қолмоқда. Аммо ғаразли кучлар ҳам ўз мақсадларига эришиш йўлида янги-янги услубларни, хийла-найрангларни ўйлаб топишлари ҳам табиий. Бу каби салбий ҳолатларнинг пайдо бўлиши ва ривож топишига йўл қўймаслик эса доимий хушёрликни талаб этади.

Минг афсуски, диний саводи паст бўлган айрим кишилар ўзларини ислом динининг жонкуярлари қилиб кўрсатувчи, аслида эса, ҳокимиятни эгаллашни мақсад қилиб қўйган турли оқим вакилларининг қурук ваъдаларига алданиб қолмоқдалар, ҳатто, ўзларини қурбон қилишгача етиб бормоқдалар. Жоҳиллик ҳам мутаассиб оқимларнинг ғаразли ниятларини амалга оширишига замин яратадиган омиллардан бирига айланди. Мамлакатимиз ҳудудига яширин тарзда

олиб кирилаётган экстремистик рухдаги адабиётлар, интернет тармоқларида тарқатилаётган материаллардан таъсирланаётган ва тўғри йўлдан адашаётганларнинг борлиги ҳам буни тақиқлайди. Ўзини портлатиш орқали бегуноҳ кишиларнинг ҳалок бўлишига, қанчадан-қанча болаларнинг етимга айланишига сабаб бўладиган жафокорлик ҳам жаҳолатнинг ўзига хос кўринишидир. Дарҳақиқат, ҳозирги кунга келиб экстремистик ташкилотлар кенг тармоқли тизимга айланиб улгурди. Бу чуқур ўйланган стратегиянинг бир қисмидир. Бундай кучлар ёшларимиз онги ва қалбини забт этиш мақсадида ҳар қандай қабих йўллاردан фойдаланишга уринмоқда.

Юқоридаги мулоҳаза ва далиллар, экстремизм ва мутаассибликнинг асл қиёфасини очиб бериб, мазкур ҳаракатларнинг нафақат дунёвий қонун-қоидалар, балки ислом дини асосларига ҳам зид эканини кўрсатади. Шундай экан, бундай оқимларга қарши муросасиз кураш, террорчилик ҳаракатларини амалга ошираётган мутаассиб кучларнинг ислом динига мутлақо ёт, бегона эканини ҳар томонлама асослаш долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

Ҳозирги кунда фарзандларимиз дунёнинг энг ўткир, фаол, уддабурон, Ватанпарвар ёшларига айланиши, уларни фидоийлик, ватанпарварлик, тадбиркорлик, миллатпарварлик, садоқатга ўргатиш кўп жиҳатдан ота-оналарга ҳам боғлиқ. Бу борада, албатта, ота-онага ёрдам беришда бутун жамоатчилик – маҳалла фаоллари, диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчи, профилактика нозирлари, Хотин-қизлар кўмитаси ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи каби

ташкilotларнинг жойлардаги масъуллари биргаликда фаол ишлашлари керак.

Республикамизда қарор топган толерантлик муҳитини афкор оммага объектив кўрсатиб бериш, эътиқод эркинлиги соҳасида Ўзбекистонда олиб борилаётган сиёсатни кенг тарғиб қилиш, экстремистик оқимлар томонидан тарғиб қилинаётган вайронкор ғояларга қарши ислом манбаларига асосланган илмий раддиялар бериш, мутаассиблик тамойилларининг жамиятга таҳдиди, унинг замиридаги ғаразли геосиёсий мақсадлар, уларни амалга ошираётган бузғунчи кучларнинг кирдикорларини фош этишга қаратилган ишланмалар яратиш ёки уларни аҳоли орасида тарғиб этиш муҳим аҳамият касб этади.

Демак, ҳар бир инсоннинг ўз ишини сидқидилдан амалга ошириши, лоқайдлик, бепарволикнинг олдини олиши, ён-атрофида бўлаётган воқеа-ҳодисаларга хушёрлик билан қараб, Ватан тинчлиги йўлида сергак ва огоҳ бўлиб яшаши, ёшларимизнинг онгу қалбини жаҳолатдан, ёт ва зарарли ғоялар таъсиридан ҳимоя қилиш аждодларимизга армон бўлиб қолган, биз эришган мустақиллик ва тинчлик-осойишталикни кўз қорачиғидек асраб-авайлашнинг муҳим омили ҳисобланади. Буни ҳеч қачон унутмаслигимиз, тинчлик учун доимо ўзимизнинг бор куч ва имкониятларимизни сафарбар этиб яшашимиз лозим.

Ёшларни интернет ва ижтимоий тармоқлардаги ахборот хуружларидан асрашнинг долзарб масалалари. Интернет фан-техника тараққиёти натижаси, маданият эволюциясининг ҳосиласи

ҳисобланади. Ҳозирги кунда ҳаётимизни интернетсиз тасаввур қилиш жуда мушкул. Айниқса, ёшлар ҳаётида глобал тармоқнинг ўрнитобора ошиб бормоқда. Интернет дунёнинг турли нуқталарида яшовчи одамларнинг ўзаро мулоқотини ҳамда ахборот алмашинувини мукамал даражада осонлаштирди. Статистик маълумотларга кўра, дунё бўйича интернетдан энг кўп фойдаланувчилар айнан 21 дан 30 ёшгача бўлган ёшлар ҳисобланар экан.

Юртимизда ҳам интернет тизими ривожланиб, ундан фойдаланувчилар сафи жадал суръатлар билан кенгайиб бормоқда. Сўнгги ўн йилда глобал тармоқдан фойдаланувчилар ўн баробарга ошган. Тармоқ орқали ахборот излаш, қабул қилиш, узатишнинг жуда қулай ва оммабоплиги ундан фойдаланувчилар сонининг тобора ортиб боришини таъминламоқда. Мамлакатимизда 2007 йилда интернетдан фойдаланувчилар сони (мобил интернет фойдаланувчилари билан қўшиб ҳисоблаганда) бир миллионни ташкил этган бўлса, 2016 йил якунида бу кўрсаткич ўн икки миллиондан ошди.

Интернет ёшлар онги ва ҳиссиётларига, тафаккур тарзига, хулқ-атворларига таъсир кўрсатишда катта имкониятларга эга. Интернетнинг бугунги кундаги ривожини ёшларга ғоявий таъсир ўтказишнинг миқёси ва кўламининг кескин даражада ўсишига олиб келди.

Глобаллашувнинг ижобий ва салбий томонлари бўлгани каби, интернет тармоғи ҳам шундай хусусиятларга эга эканини унутмаслик зарур. Албатта, глобал тармоқ – улкан ресурс. Бироқ бу ресурсдан ким ва қандай мақсадларда фойдаланиши ҳам жуда жиддий масалалар сирасига киради. Хусусан, маълумотларда

келтирилишича, бугунги кунга келиб, интернет тармоғида маънавий-ахлоқий тубанликни тарғиб этувчи саҳифаларнинг сони бир неча юз миллионни ташкил этган. Ушбу факт ва рақамлар интернет саноати ривожланиб бораётган ҳозирги даврда кишиларнинг ахборотларга нисбатан жуда эҳтиёткорлик, огоҳлик ва зийраклик билан муносабатда бўлишларини тақозо этади. Бошқача айтганда, кишиларимизда, айниқса, ёшларимизда ахборот истеъмоли маданиятини шакллантириш бугунги куннинг муҳим вазифаларидан ҳисобланади.

Айнан шу тараққиёт воситасидан устамона фойдаланиб, қалбларни забт этишда диний омилнинг роли юқори. Шунинг учун ҳам турли экстремистик ва террорчи уюшмалар ўз ғояларини тарғиб қилишда интернетни энг самарали восита сифатида қўлламоқда.

Бунда экстремистик оқимлар ўз мақсадларини амалга ошириш учун замонавий ахборот коммуникацияларидан кенг фойдаланиш, интернет орқали турли тилларда тарғибот олиб бориш ва пухта ишланган стратегия асосида виртуал жамоатлар тузиш асосий вазифага айланган. Масалан, бугунги кунда бир неча йирик террорчи ташкилотлар ўз сафларига фаол тарзда ижтимоий тармоқлар орқали асосан 17-35 ёш оралиғида бўлган кишиларни ёлламоқда. Бунда психологик таъсир самарадорлигини янада ошириш мақсадида ижтимоий тармоқ аъзоларининг саҳифалари, қўйилаётган расмлар, шарҳ ва изохлар ҳамда олиб борилаётган суҳбат мавзуларини пухта ўрганади ва шу асосда нишонга олинган шахсга мавзуга оид материаллар интернетнинг

Facebook, Odnoklassniki, VKontakte, Telegram, Twitter, WhatsApp каби кенг аудиторияга эга бўлган ижтимоий тармоқлар орқали (ёзма хабар, матн, фотосурат, стикер расмлар, аудио-видео ролик) жўнатилади ва ўзаро алоқа йўлга қўйилади.

Ёшлар орасида мутаассибликка йўғрилган бундай форумларнинг тобора оммалашуви ҳамда уларда турли кўринишдаги бузғунчи «фатво»ларнинг бериб борилиши муаммонинг нақадар жиддий эканини намоён этади. Чунки дунё аҳолисининг асосий қисмини ёшлар ташкил қилади. Ёшлар катта куч ҳисобланади. Уларнинг энди шаклланиб келаётган онгига нимани сингдирилса, ўша тошга ўйилган нақшдек муҳрланади. Шунинг учун ҳам радикал оқимлар айнан ёшларни тузоғига илантиришга ҳаракат қилади. Улардаги ишонувчанлик, куч-ғайрат, кизиққонлик уларнинг мақсадини амалга оширишда қўл келади. Шунинг билан бирга, бугунги кунда аксарият ёшларнинг кўлида интернетга уланган замонавий уяли алоқа воситалари мавжуд. Бу ҳол уларнинг юқорида санаб ўтилган турли хил ижтимоий тармоқларга бевосита уланиш, дўстлари ва танишлари билан узлуксиз мулоқот қилиш имконини беради. Айни пайтда, статистик маълумотларга кўра, Ўзбекистонда энг кўп юклаб олинаётган дастур ичида «WhatsApp», «Telegram» тармоқлари етакчи ўринни эгаллайди. Илм-фаннинг ютуғи бўлмиш бу янгиликлар инсонларнинг узоғини яқин, мушкулини осон қилаётгани шубҳасиз. Шу билан бирга, бу кашфиётлар дунё янгиликларидан бир зумда воқиф бўлиш ва маълумотларни осон тарқатиш имконини ҳам беради. Бироқ, мазкур

тармоқларда миллатлар ва динлар ўртасида адоватни келтириб чиқарувчи, низоли вазиятларга сабаб бўлувчи, шунингдек, инсонлар орасида ваҳима уйғотишга қаратилган иғво, фитна-фасод хабарларнинг кенг тарқатилаётгани кўпчиликни ташвишга солиши табиий. Айниқса, ёшлар ўртасида урфга айланган мазкур мулоқот тизимидан экстремистик оқим аъзолари ҳам унумли фойдаланмоқда. Чунки интернет орқали алоқа боғлашнинг осонлиги, фойдаланувчилар сонининг кўплиги, алоқанинг анонимлиги, ташқаридан бошқариш ва таҳрир қилиш чекланганлиги, ахборотлар қисқа муддатда кенг маконда тез тарқалиши, фаолият сарф-харажатларининг бир неча баробар камлиги террорчи гуруҳлар учун ўз тарафдорлари сонини кўпайтиришнинг қулай жиҳатларидан бири ҳисобланади.

Минг афсуски, бундай манфур кучлар асосан илм ва маърифатдан йироқ, соф диний тушунчаларнинг асл мазмунини билмаган кишиларни, асосан ёшларни жалб этишга интилиб, ижтимоий тармоқлар орқали “жиҳод”, “такфир”, “шаҳидлик”, “ҳижрат” тушунчаларини нотўғри талкин этган ҳолда ўз Ватанларини тарк этишга ундамоқда. Шунингдек, айрим кимсалар томонидан мақсадли равишда ислом моҳиятига зид бўлган турли хил асоссиз ахборотлар, манбаси аниқ бўлмаган диний тусдаги хабарлар ёки кишиларни ваҳимага солувчи фото ва видеолар халар кенг тарғиб этилмоқда. Бунда баъзи ёшларнинг ахборот воситалари орқали тарқатилаётган миллий ва диний қадриятларимизга зид бўлган хабарлар, аниқ манбаси кўрсатилмаган, асоссиз ахборот ва маълумотларга ишониб қолишаётгани,

мулоҳаза қилмасдан кўр-кўрона қабул қилаётгани ундан ҳам кескин оқибатларни келтириб чиқармоқда. Бугун ахборот истеъмол қилинадиган товарга айланган экан, ҳар бир инсон ўзида уни истеъмол қилиш маданиятини тарбиялаши лозим. Ёшлар шахсий характердаги ахборот ҳимояси бўйича билим ва кўникмаларга эга бўлиши, ўзи фойдаланаётган салбий ахборотлардан ҳимоялана олиши зарур. Ана шу мақсадда 2011 йилдан бошлаб, Тошкент ислом университети бакалавриат ва магистратуранинг барча йўналишларида «Ахборот истеъмоли маданияти» номли махсус курснинг ўқитилиши жорий этилди.

Ахборот истеъмоли маданияти, энг умумий маънода, ахборот оқимидан инсон манфаатлари, камолоти ҳамда жамият тараққиётига хизмат қилувчи маълумотларни қабул қилиш, саралаш, тушуниш ва талқин этишга хизмат қиладиган билимлар, қобилият ва малака тизимини англатади.

Инсон ўзида бундай маданиятни тарбиялаши учун у ёки бу ахборотни эшитар экан, ҳеч бўлмаганда «Бу ахборотни ким узатаяпти?», «Нима учун узатаяпти?» ва «Қандай мақсадда узатаяпти?» деган саволларни ўз-ўзига бериши, унга асосли жавоб топишга ҳаракат қилиши керак.

Шундагина турли ғоялар таъсирига тушиб қолиш, тақдим этилаётган маълумотларга кўр-кўрона эргашишнинг олди олинади. Шаклланган ахборот истеъмоли маданияти миллий манфаатларимиз ва қадриятларимизга зид бўлган хабар, маълумотларга нисбатан ўзига хос қалқон ролини ўтайди, шахс дунёқараши ва хулқидаги собитликни таъминлашга

хизмат қилади.

Ёш авлодда бу жиҳатлар шу даражада шаклланган ва қарор топган бўлиши лозимки, улар вертуал маконда умуммиллий манфаатга хизмат қиладиган, унинг тараққиётига ёрдам берадиган ахборотни танлай олсин. Ахборот истеъмоли маданиятига эга ёшлар, салбий ва ноҳолис ахборотлар таъсирига тушиб қолмайди, чунки уларда бундай ахборотларга нисбатан мустаҳкам мафкуравий иммунитет шаклланади.

«Кимки ахборотга эга бўлса, у, дунёга эгалик қилади», – деган фикр бугунги кунда барча томонидан эътироф этилган. Шундай экан, бугунги кунда ёшларда ахборот олами имкониятларидан оқилона фойдаланиш малакасини шакллантириш ҳаётий-амалий аҳамиятга эга.

Дарҳақиқат, ислом дини кўрсатмаларида ҳам нақл қилинган бирор хабарга ишонишдан аввал уни текшириб, аниқлаб олиш талаб этилади. Жумладан, Қуръони каримда шундай дейилади: **Эй, мўминлар! Агар сизларга бирор фосиқ кимса хабар келтирса, сизлар (ҳақиқий аҳволни) билмаган ҳолингизда бирор қавмга азият етказиб қўйиб, (кейин) қилган ишларингизга пушаймон бўлмаслигингиз учун (у хабарни) аниқлаб (текшириб) кўрингиз!** (Хужурот, 6).

Бу ҳақида Қуръони каримнинг яна бир оятида инсонлар учун муҳим кўрсатма келган бўлиб, унда ҳам турли воситалар орқали олинаётган хабар ва маълумотларга кўр-кўрона эргашишдан қайтарилади: **(Эй, инсон!) Ўзинг (аниқ) билмаган нарсага эргашма! Чунки қулоқ, кўз, дилнинг ҳар бири тўғрисида (ҳар бир инсон) масъул бўлур (жавоб берур)** (Исро, 36).

Демак, инсон кўрган, эшитган ҳар бир маълумотига ишониши, унга эргашиши оқибатида Аллоҳ олдида ҳам сўралади.

Пайғамбар Муҳаммад (алайҳис-салом)дан ривоят қилинган бир неча ҳадисларда ҳам шундай дейилади: *«Хабарни текшириши Аллоҳдан, (унда) шошқалоқлик қилиши шайтондандир»*, – деганлар. Шунингдек, Абу Ҳурайра (р.а.)дан ривоят қилинган бошқа бир ҳадисда эса, Расулуллоҳ (алайҳиссалом): *«Кишининг ёлғончи эканлигига унинг эшитган ҳар бир нарсасини гапиравериши кифоя қилади»*, – деганлар.

Демак, ҳар бир олинган маълумотни текшириб, асосли ёки асоссиз эканини аниқламай туриб, ўша маълумотга қараб иш тутиш ислом моҳиятига кўра, шайтон йўлига кириш ҳамда ёлғончи бўлиб қолиш билан баробар бўлади. Чунки бунда хабар тарқатаётган кишининг ғаразли мақсадини амалга оширишига замин яратиб қўйилади.

Шундай экан, дунёнинг турли минтақа ва худудларида рўй бераётган ижтимоий-сиёсий жараёнлар, зиддиятли тўқнашувларга теран қараш ҳиссини ошириш, ҳар қандай кўринишдаги таҳдидларга қарши маънавий-маърифий ишларни замон талаблари асосида ташкил этиш, айниқса бу борада келажагимиз ҳисобланган ёш авлодни, бир сўз билан айтганда ҳар биримиз учун муқаддас бўлган оиламизни дин ниқоби остидаги ёт ғоялар таъсиридан асраш учун бор куч ва имкониятларимизни сафарбар этишимиз лозим.

Экстремизм ва терроризмга қарши курашда ёшларда мафкуравий иммунитетни шакллантириш.

Глобаллашув жараёнида замонавий ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий муносабатларнинг шиддат билан ривожланиши, коммуникация ва ахборот технологияларнинг тез суръатлардаги тараққиёти ғоявий таъсир ўтказиш имкониятларининг кенгайиши, услуб ва воситаларнинг такомиллашувига тўртки бўлиб, мафкуравий кураш умумбашарий миқёс касб этишига олиб келди.

Мафкуравий хавфсизлик – шахс, миллат, жамият, давлатнинг хилма-хил шаклларда намоён бўладиган мафкуравий тажовузлар, турли мафкуравий марказларнинг бузғунчилик таъсиридан кафолатли ҳимояланганлигидир. Мафкуравий хавфсизликни таъминлаш деганда, жамият маънавий ҳаётида бўшлиқ пайдо бўлишининг олдини олиш, ўзининг пировард мақсадларига мос ва унга хизмат қиладиган ғоялар тизимини шакллантириш, уни муттасил мустаҳкамлаб бориш, фуқароларда мафкуравий иммунитетни шакллантиришдек жараёнлар назарда тутилади.

Маълумки, одамзодни ҳамиша ташвишга солувчи мазкур салбий иллатларнинг илдизлари, узоқ ўтмишга бориб тақалади. Буюк аجدодларимиз уларга қарши курашда сермазмун ва пурҳикмат сўз кудратидан унумли фойдаланганлар. Маънавиятни юксалтириш, хусусан, келажагимиз бўлган ёшлар ахлоқини юксак инсоний фазилатлар билан бойитиш давримизнинг долзарб масалаларидан бирига айланди. Шу сабабли тарихимизда битилган бебаҳо меросимизни чуқурроқ ўрганиш ва уларни халқимиз эътиборига ҳавола қилиш олимларимиз олдида турган масъулиятли

вазифалардандир.

Қайд этилган фикрлар ҳозирги даврда инсон ҳаётида ахборот ва билимлар хилма-хиллигининг ўрни ва аҳамиятини янада чуқурроқ англашга хизмат қилади. Шу билан бирга, билимлар мафкуравий иммунитет тизимининг асосий ва биринчи унсури ҳисобланишини ҳам қайд этиш лозим. Аммо билимлар кўп. Экстремизм ва терроризм тарафдорлари ҳам муайян «билим»ларга таянади ва уни омма онгига сингдиришга ҳаракат қилади. Демак, мафкуравий иммунитет тизимидаги билимлар объектив бўлиши, воқеликни тўғри ва тўлиқ акс эттириши, инсон маънавиятининг бойиши ва жамият тараққиётига хизмат қилиши лозим. Бу, бир томондан. Иккинчи томондан, бу билимлар ўз моҳият эътиборига кўра, Ватан, миллат, инсоният манфаатлари билан узвий боғлиқ бўлиши керак. Фуқароларимизнинг асл ислом ҳақида холис ва етарли билимга эга бўлишлари мутаассибликкақаршииммунитетнишакллантиришнинг асосий шартларидан бири ҳисобланади. Мафкуравий иммунитет тизимини шакллантиришда ёт ғоялар кириб келишининг олдини олиш ва уларни йўқотишга қаратилган чора-тадбирлар мажмуини ўз ичига оладиган мафкуравий профилактиканинг ўрни катта. У ижтимоий институтлар томонидан хилма-хил шаклларда амалга ошириладиган ғоявий-тарбиявий, ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маънавий ишлар мажмуини, тўғри ташкил этилган бутун тарбия тизимини қамраб олади.

Бугунги кунда мамлакатимизда миллий ғоя руҳи билан йўғрилган ана шундай тарбия тизими яратилди. Уни доимий такомиллаштириб бориш

ва давр талабларига ҳозиржавоблигини таъминлаш эса, ҳар биримиз ва барчамизнинг асосий вазифамиз ҳисобланади. Шундай экан, вояга етаётган ҳар бир фарзандимизни кучли мафкуравий иммунитет ва юксак маънавиятга эга шахс сифатида тарбиялаш озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаётни таъминлашимизнинг асосий шартларидан бири бўлиб қолаверади.

Дарҳақиқат, Ўзбекистоннинг мустақилликка эришиши мамлакатимиз маънавий тараққиётида янги давр ва ривожланиш босқичини бошлаб берди. Айниқса, миллий ва диний қадриятлар, урф-одат ва анъаналар тикланиши учун кенг имкониятлар яратилди. Мустақиллик йилларида ёш авлодни дунёвий ҳамда диний билимлар уйғунлигида, аждодлар маънавий мероси, миллий қадриятлари асосида тарбиялаш масаласига катта эътибор қаратилди. Бинобарин, эртанги кун эгалари бўлган ёшлар бугунги куннинг энг илғор дунёвий билимларини диний қадриятлар билан ҳамоҳанг тарзда пухта ўзлаштирган бўлиши ҳамда улардан амалиётда эркин фойдалана олиши масаласи бугунги кунимизнинг асосий талабларидан бирига айланди.

Диний қадрият жуда кенг маънога эга бўлиб, ўз ичига миллатлараро тотувлик, ижтимоий ва диний бағрикенглик, ўзаро ҳамкорлик, олийжаноблик, сахийлик каби маънавий-ахлоқий хусусиятларни қамраб олади. Айнан диний бағрикенглик, яъни ҳар бир диний таълимотга ҳурмат билан қараш, сабр-бардош ва тоқатли бўлиш ўз навбатида келиб чиқиши мумкин бўлган кўпгина ихтилофларнинг олдини олишга хизмат

қилади. Зеро, бағрикенглик руҳида тарбия топган фарзанд онгида ўзга маданиятлардан ҳуркиб туриш эмас, балки уларга кенг феъллик билан қараш ва қадриятларга ҳурмат билан ёндашиш, ўзаро тушуниш инстинкти шаклланади. Ёшлардаги миллий ўзликни англаш, диний билим ва дунёқарашни шакллантиришда ҳар бир урф-одат, маросим, анъана ва қадриятларимизнинг келиб чиқиши, асл моҳиятини очиб бера оладиган ҳам илмий, ҳам диний асосланган маълумотлардан иборат замонавий адабиётлар билан таъминлаш, маънавий-маърифий кўрсатувлар намойиш қилиш каби тадбирлар орқали ижобий натижага эришиш муҳим омиллардан саналади. Чунки бундай чора-тадбирлар маълум маънода ёшлар онгини бойитиш, ҳақиқий миллий ва диний қадриятлар билан ҳар хил бидъат-хурофот амалларни фарқлаш, турли диний оқим ва йўналишлар таъсирига, экстремистик ва террорчи гуруҳларнинг ақидасига қарши иммунитет ҳосил қилиш имконини беради. Шу нуқтаи назардан қараганда, ёшларни миллий урф-одат, анъана ва маросимларимизга ҳурмат билан қараш, уларнинг тарбиявий аҳамиятини доимий тарзда тушунтириб бориш, маънавий таҳдидлардан ҳимоя қилиш ҳамда ўзлигини англашда муҳим аҳамият касб этади.

«Дарс ила тарбия орасида биров фарқ бўлса ҳам иккиси бир-биридан айрилмайдурган, бирининг вужуди бирига бойланган жон ила тан кабидур».

Абдулла Авлоний

Экстремизм ва терроризмга қарши курашда кишиларда мафкуравий иммунитетни шакллантиришда

ёшлар тарбиясига алоҳида эътибор қаратиш билан бирга илм олиш ҳам долзарб масалалардан ҳисобланади. Илм олишнинг фазилати ҳақида юқоридаги бандларда қайд этилганидек, исломнинг асосий манбаларида алоҳида зикр этилган. Илм эгаллашда ҳар бир инсон аввало ўзлигини англаб етади. Бу эса тўғри йўлни танлашга сабаб бўлади. Илм деганда фақат диний эмас, балки дунёвий, аниқроғи инсонларга фойдаси тегадиган илм тушунилган. «Хитойда бўлса ҳам илм ўрганишлар», «бешиқдан қабргача илм изла», - деган ҳадисларни эслаб ўтиш ўринли. Ёшларнинг дунёвий ва диний билимларнинг уйғунликда холис ўрганиши уларнинг келажакда баркамол инсон бўлишига таянч бўлади. Шу боис, ёшларни аввало миллий ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ҳаётимизнинг асосий мезонига айланиши зарур. Чунки оқилона таълим-тарбия ёшлар онгини ҳам ахлоқий маданиятини ҳам ўзгартиришига сабаб бўлади. Тарбиясиз берилган таълим ҳеч бир ерда ривожланишга олиб келмайди.

Мамлакатимизда ёшларни илм-маърифатли, турли соҳаларда етук мутахассис, жисмонан баркамол инсон бўлиб етишишга кенг шароитлар яратиб берилган экан, мазкур имкониятлардан тўла-тўқис фойдаланиш, жамият ва давлат учун фидокор шахс бўлиш ҳар бир шахснинг бурчидир. Бунинг учун эса, улар аввало, дунёвий ва касб фанларини чуқур ўзлаштириш, шунингдек, ўзбек халқининг меҳнатсеварлик, оилани муқаддас билиш, инсонларга меҳрибонлик, дўстларга садоқат, ватанпарварлик каби тарихан эъзозлаб келинаётган қадриятларини ўзида шакллантириши

талаб этилади.

Зеро, ислом динида ҳам ёшларга, уларнинг таълим-тарбиясига алоҳида эътибор қаратилади. Хусусан, Қуръони каримда мингдан ортиқ оятлар одоб-ахлоқ, тарбия ва илмга алоқадорлиги инсонни баркамолликка етаклайдиган мезон сифатида кўриш мумкин. Халқимиз қонига сингиб кетган диний қадриятларда фарзанд тарбиясига алоҳида эътибор қаратилиши хусусида Пайғамбар Муҳаммад (алайҳиссалом) «Киши фарзандининг тарбияси билан ҳар куни ярим соат шуғулланиши садақа беришдан яхшироқдир», - деб таъкидлайдилар. Бундан кўриниб турибдики, ислом дини фарзанд тарбиясига ёшлигидан то улғайгунча алоҳида эътибор қаратади. Уларнинг нафақат илм олишларини, балки юксак одоб-ахлоқ соҳиби этиб тарбиялашни асосий мезон сифатида кўяди.

Умуман олганда, ёшларни бунёдкорлик руҳида тарбиялаш, беғубор қалбини олийжаноблик, хайру саховат, меҳр-оқибат каби соф ва покиза туйғулар билан тўлдириш, эзгу мақсадларга сафарбар этиш, бузғунчи, зўравон, худбин, бағритош ва қаҳри қаттиқ бўлиб тарбия топишининг олдини олишга алоҳида эътибор қаратиш лозим.

Юқорида қайд этилган мулоҳазалардан хулоса қилиб айтиш мумкинки, экстремизм ва терроризмга қарши курашда ёшларда мафкуравий иммунитетни шакллантиришда қуйидаги жиҳатларга алоҳида эътибор қаратиш лозим:

✓ Мустақил фикрга эга, соғлом негизда шаклланган дунёқараш ва мустаҳкам иродага эга шахсларни

тарбиялаш, ёшлар қалби ва онгида соғлом ҳаёт тарзи, миллий ва умуммиллий кадриятларга ҳурмат-эҳтиром туйғусини шакллантириш орқали ҳар хил бидъат-хурофот амалларни фарқлаш, турли диний оқим ва йўналишлар таъсири ҳамда ақидасига қарши иммунитет ҳосил қилиш;

✓ Мафкуравий таҳдидларга қарши доимо сергак, огоҳ ва ҳушёр бўлиб яшаш, гўёки ислом динини ўргатишни ваъда қилаётган шубҳали шахслар билан мулоқот қилмаслик, ноқонуний тарзда чоп этилган ёки тайёрланган диний мазмундаги адабиёт, диск, мобил телефонлардаги материаллардан фойдаланмаслик ва олиб юрмаслик, интернет тизимида экстремизм, терроризм ва миссионерликни тарғиб қиладиган сайтлардан ёшларни муҳофаза қилиш; ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб этиш, уларнинг маънавий-ахлоқий тарбиясини шакллантириш, ёшлар онгида ватанпарварлик, инсонпарварлик, меҳр-оқибат, эл-юрт шаънини ардоқлаш каби улуғвор фазилатларни камол топтиришда оила, маҳалла, таълим муассасаси ҳамкорлиги асосида иш ташкил этиш;

✓ Бугунги ахборотлар алмашинуви жадал кечаётган вақтда диний масалаларга оид маълумотларни тўғридан тўғри қабул қилиш ва унга эътиқод қилишга шошилмасликни тавсия ва тарғиб қилиш ҳамда ахборот хуружлари асирига айланмаслик лозим;

✓ Кишиларда диний бағрикенглик, бошқа дин вакилларига ҳурмат, ўзаро биродарлик, миллатлараро тотувлик, дўстлик туйғуларини шакллантириш, маҳалла аҳолиси ўртасида динлараро турли зиддиятларни

юзага келишининг олдини олиш бўйича тушунтириш, тарғибот ишларини олиб бориш;

✓ Маҳаллалардаги нотинч, ноқобил оилалар ёки мутаассибликка мойил шахслар билан тушунтириш ишларини олиб боришда ҳаётий тажрибага эга бўлган маҳалла фаоллари, маҳаллада обрў-эътибор қозонган кишилар, маҳаллий масжидларда фаолият юритувчи имом-хатиблар, шунингдек, диний маърифат ва маънавий-ахлоқий тарбия масалалари бўйича маслаҳатчиларини жалб этиш;

✓ Аҳоли ўртасида дин ҳақида нотўғри салбий тушунча ва тасаввурлар уйғонишининг олдини олиш мақсадида ақида, ибодат ва бошқа диний масалаларга оид саволлар билан Ўзбекистон мусулмонлари идораси уламолари, уларнинг вилоятлардаги вакиллари, маҳаллий имом-хатиблар ва диний соҳа мутахассисларига мурожаат қилиш; экстремизм ва терроризм билан курашда, асосан ҳуқуқ-тартибот органларига суяниш, фақат жазо чораларини қўллаш орқали унга барҳам беришга интилиш мазкур салбий ҳодисанинг оқибати билангина курашиш деганидир. Бошқача айтганда, бундай йўлдан борилса, экстремизм ва терроризмни озиклантириб турган «илдиз»лар зарарланмай қолаверади, маълум бир давр ўтиши билан улар янги «куртак»лар беришда давом этишини ҳисобга олиб, бундай манфур кучларнинг кирдикорларини фош этиш ва уларга қарши курашишда ҳар бир соҳа вакили ўзининг муносиб ҳиссасини қўшиш.

Демак, ахборот кураши авж олган XXI асрда дин нуқоби остидаги турли хил кўринишдаги мафкуравий ҳуружлардан ҳимоя этишда маънавий-маърифий

тарғибот ишларининг таъсирчанлигини ошириш, ҳаётимизда содир бўлаётган ижобий ўзгаришлар ҳақидаги чуқур таҳлилий маълумотларни ёш авлодга етказиш, уларнинг ижтимоий фаоллигини кучайтириш, бунда «фикрга қарши фикр, ғояга қарши ғоя, жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш» ҳар қачонгидан ҳам муҳим аҳамият касб этади.

МИССИОНЕРЛИК ВА ПРОЗЕЛИТИЗМНИНГ МАЪНАВИЙ БАРҚАРОРЛИККА ТАҲДИДИ

Асрлар давомида юртимизда меҳр-мурувват ва оқибат, эзгулик ва яхшилик, тинчлик ва дўстлик ғояларига асосланадиган, уларни тарғиб этадиган турли динларга эътиқод қиладиган кишилар ҳамжиҳатликда яшаб келган. Хусусан, қадимдан диёримизда ислом, насронийлик, яҳудийлик каби динлар мавжуд бўлган. Йирик шаҳарларимизда масжид, черков ва синагогалар фаолият кўрсатгани, тарихимизнинг энг мураккаб ва оғир даврларида ҳам улар ўртасида келишмовчилик ва жоҳролар бўлмагани бунинг тасдиғидир.

Бугун ҳам мамлакатимизда турли конфессияга мансуб диний ташкилотлар фаолият кўрсатмоқда, фуқароларимиз ўз диний амалларини эркин адо этиб келмоқдалар.

Диний ташкилотлар ўз фаолиятларини амалга оширишлари ва мамлакат ҳаётида фаол иштирок этишлари учун барча шарт-шароитлар яратилган. Бу борадаги ҳукукий асослар Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги Қонунда ўз ифодасини топган. Ана шу асослар мамлакатимиздаги барча дин вакилларининг ҳамкор, ҳамжиҳат бўлиб, улуғ ва муштарак ғоялар йўлида ҳаракат қилиши учун имкон яратади.

Хусусан, Конституциямизнинг 35-моддасида ҳамма

учун виждон эркинлиги кафолатланиши, ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эгаллиги ва диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмаслиги белгилаб қўйилди.

Қолаверса, виждон эркинлиги соҳасида махсус қонун қабул қилиниб, унда ҳар бир шахснинг диний эътиқод ҳуқуқи, динга муносабатидан қатъи назар, фуқароларнинг тенглигини таъминлаш, шунингдек, диний ташкилотларнинг фаолияти билан боғлиқ муносабатлар тартибга солинган.

Жумладан, “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги Қонуннинг 7-моддасига мувофиқ, давлат турли динларга эътиқод қиладиган ва уларга эътиқод қилмайдиган фуқаролар, турли динларга мансуб диний ташкилотлар ўртасида ўзаро муроа ва ҳурмат ўрнатилишига кўмаклашади, диний ақидапарастлик ҳамда экстремизмга, муносабатларни қарама-қарши қўйиш ва кескинлаштиришга, турли конфессиялар ўртасида адоватни авж олдиришга қаратилган хатти-ҳаракатларга йўл қўймайди.

Давлат конфессияларнинг тинч-тотув яшашига кафил бўлади. Миссионерлик ва прозелитизмни амалга оширишга йўл қўйилмайди.

Ушбу қонунга мувофиқ давлатнинг диний конфессиялар ўртасидаги тинчлик ва тотувликни қўллаб-қувватлайди. Шунингдек, Қонуннинг мазкур моддасига асосан бир диний конфессиядаги диндорларни бошқасига киритишга қаратилган хатти-ҳаракатлар (прозелитизм), шунингдек, бошқа ҳар қандай

миссионерлик фаолияти ман этилди.

Миссионерликнинг мазмун-моҳияти. Миссионерлик ҳақида гап кетар экан, аввало ушбу тушунчанинг луғавий ва истилоҳий маъноларини тушуниб олиш муҳим аҳамиятга эғалигини алоҳида қайд этиш лозим.

Ушбу сўз лотин тилидаги “missio” сўздан олинган бўлиб, “юбориш”, “вазифа топшириш”, миссионер эса “вазифани бажарувчи” деган маъноларни англатади. Миссионерлик эса динга эътиқод қилувчи халқлар орасида бошқа бир динни тарғиб қилишни англатади.

Миссионерларнинг бугунги кундаги фаолияти ҳеч бир минтақа, ҳеч бир давлат бундай таҳдиддан холи эмаслигини кўрсатади. Бундай ҳолатларнинг олдини олиш учун эса миссионерликнинг моҳиятини тўғри ва чуқурроқ англаш, уни бартараф этиш йўлида мақсадли, тизимли ва тадрижий фаолият олиб бориш зарур бўлади.

Тарихга назар ташлайдиган бўлсак, миссионерлик фаолияти турли динларга мансуб гуруҳ ва жамоалар фаолиятида кузатилганлигини кўриш мумкин. Масалан, буддизмда миссионерлик кўплаб ҳолларда сайёр монахлар томонидан амалга оширилиб, милоддан аввалги III асрдан бошлаб тарқалган. Христиан миссионерлиги милодий IV асрда пайдо бўлиб, XIII-XIV асрларда у Ҳиндистон, Хитой ва Япониягача кириб келган.

АҚШда миссионерлик ташкилотлари XIX аср бошида пайдо бўлган. Империалистик давлатлар жаҳонни бўлиб олиш учун кураш олиб борган даврни ўз ичига олган XIX асрнинг охириги учдан бирида миссионерлик фаоллашган.

Миссионерлик фаолиятининг энг чўққиси бу - прозелитизм. **Прозелитизм** – тўғридан-тўғри бирон бир динга ишонган фуқарони мажбуран ўз динидан воз кечтириш ва ўзга динни қабул қилишга мажбур қилишдан иборат.

Прозелитизм иллатининг баъзи бир нохуш натижаларини келтириш мумкин: Мисол учун, бир қанча вақт ислом динида юриб, кейинчалик бошқа динни қабул қилган кишилар вафот этганда, майитни мусулмон қабристонига қўйиш муаммо туғдиради. Сабаби, майитнинг мусулмон ота-оналари ўз фарзандларини ноисломий дин вакилларининг мазорига дафн этишни хохламайдилар. Мусулмонлар эса, ўз ўрнида, ноисломий дин вакили жасадини мусулмонлар ётган жойга дафн этишни истамайдилар. Натижада зиддият келиб чиқади.

Секта - маълум бир диндаги расмий ақидаларга зид равишда ажралиб чиққан ёки мавжуд динлар ва конфессияларга умуман алоқаси бўлмаган ҳолда дин байроғи остида фаолият кўрсатадиган гуруҳ.

Деструктив секта эса, жамият ва ўзининг аъзоларига (*руҳий, жисмоний, моддий*) зарар етказадиган ёки етказиши мумкин бўлган диний ёки нодиний ташкилотлар назарда тутилади. Мутахассислар бу каби ташкилотлар сонини тахминан 5 минг атрофида, деб баҳолайдилар. Бундай ташкилотлар моҳиятига кўра, бойлик орттириш ва муайян сиёсий мақсадларга эришиш мақсадида тузилади. Академик П.Сидоров таъбири билан айтганда “секталар – бу инсон онгини эгаллаш ва индивидуаллигини йўқ қилиш мақсадида унинг руҳияти, ҳис туйғуларини манипуляция қилишни

кўзловчи психологик терроризмнинг бир туридир”.

Миссионерлик фаолиятдан кўзланган мақсад.

Ҳозирги даврга келиб миссионерлик глобал кўриниш олди. Инсоният тарихида XX аср йирик давлатлар томонидан ўз таъсир доираларини кенгайтириш учун олиб борилган курашлар даври бўлди. Бу жараёнда Осиё ва Африка мамлакатлари асосий кураш майдонига айланди.

Бунда нефть ва нефть маҳсулотларига бўлган эҳтиёжнинг ортиши натижасида ёқилгининг қимматлашиши ва йирик давлатларнинг энергетик захиралар устидан назорат ўрнатиш учун улар жойлашган ҳудудларга ўз таъсирларини ўтказишга ҳаракат қила бошлаши муҳим роль ўйнади.

Бу муаммо ҳозир ҳам долзарблигича қолиб, йирик давлатлар миссионерликдан айнан шундай геосиёсий мақсадлар йўлида фойдаланяптилар, десак муболаға бўлмайди.

Миссионерларнинг асосий мақсади маълум давлатларда ўзларига тарафдорларни кўпроқ йиғиш, улар орасида секталар ҳаётини тарғиб қилиш ва шу орқали жамиятда хайрихоҳ бўлган гуруҳларни шакллантиришдир. Ушбу гоё орқали ўзга динларга эътиқод қилувчи шахсларни **иктисодий, сиёсий** ва **маънавий** жиҳатдан ғарб давлатлари таъсир доирасига тушириб олишдир.

Ушбу мақсадларига эришиш учун миссионерлар барча услуб ва методларни қўллашга тайёр бўладилар. Жумладан, улар атайлаб айрим жисмоний хасталик (*ногиронлик*) оқибатида оғир руҳий ҳолатга тушиб

қолган ва ҳаётда биров моддий қийинчиликларга учраб турган шахсларни топиб олиб, уларга турли шаклдаги моддий ёрдамлар кўрсатадилар, уларнинг кўнглини ҳар томонлама олишга уринадилар. Бундай “саъй-ҳаракат”лари билан улар маҳаллий аҳоли ўртасида ўзлари ҳақида ижобий фикр уйғотадилар.

Ҳозирда ногиронлиги мавжуд бўлган фуқароларнинг ҳам секта аъзолигини қабул қилиб, уларнинг йиғилишларида қатнашиб юриш ҳолатлари қайд этилмоқда.

Шунингдек, миссионерлар асосий эътиборни турли миллат вакилларида иборат оилалар аъзолари, илгари ҳеч бир динга эътиқод қилмаган оғир хасталикка, жудоликка, моддий қийинчиликка дуч келган, ахлоқ тузатиш муассасаларидан чиқиб келган, яъни моддий ва маънавий кўмакка муҳтож кишиларга қаратмоқдалар. Шу билан бирга, зиёлиларнинг турли қатламлари вакиллари – ўқитувчилар, врачлар, санъаткорлар орасида тарғиботни кучайтиришга интилиши ҳам мавжудлигини таъкидлаш зарур. Афсуски, бундай тарғиботга эргашаётган ва келиб чиқиши мусулмон бўлган фуқаролар борлигини қайд этиш лозим.

Шу билан бирга миссионерлар аёллар орасида иш олиб боришга алоҳида эътибор берадилар. Сабаби аёллар ўз табиатига кўра, ишонувчанлиги, ташқи таъсирга мойил бўлиш эҳтимолининг юқорилиги, ҳаётда сабр-бардошли ва фидоий бўлиш билан бир қаторда ҳамиша маънавий-руҳий кўмакка, қўллаб-қувватлашга эҳтиёж сезиши ҳамда прозелит аёлни тарбиялаш у орқали миллат ва мамлакатнинг келажаги бўлган ёшлар

тарбиясига таъсир ўтказиш имкони юқорилиги бунинг асосий сабаби бўлиб хизмат қилади.

Баъзи секталар ақидасида христианликнинг фундаментал таълимотига зид қатор тамойиллар борлиги сабабли православ, католик ва ортодоксал протестант конфессиялари бу оқимларни ҳатто христианликка ҳам мансуб бўлмаган йўналишлардан, деб ҳисоблайдилар.

Мана шундай секталарнинг айримларида, белгилаб қўйилган бир қатор қоидалар мавжуд бўлиб, бу талабларни бузиш қатъиян ман этилади.

Масалан, давлат рамзларини менсимаслик, армияда хизмат қилишдан бош тортиш, донорлик қони топширмаслик (*қабул қилмаслик*), ўз диний қарашлари йўлида ота-онага бўлса ҳам қарши чиқиш, сектага давомли равишда эҳсонлар бериш, мол-мулкларини шу дин йўлида эҳсон қилиш, бошқа дин вакиллари билан қариндош-уруғчилик алоқаларини узиш, ўзга эътиқодчилар билан қуда-андачилик ришталарини боғламаслик, сектага доир китобларни тарқатиш ва бошқалар.

Бу каби ҳолатлар билан боғлиқ бир нечта мисолларни келтириб ўтиш мумкин. Масалан, Тожикистон Республикасининг Сўғд вилоятида секта вакилларига тегишли бўлган хайрия фонди томонидан инглиз тилини ўргатувчи курс ташкил қилиб, дарс жараёнида ўз динига тарғиб қилган. Натижада бу таълимотнинг издошлари томонидан бир неча маротаба диний адабиётларни тарқатиш, пул эвазига одамларни ўз динига ўтказиш ва ёшларни ҳарбий хизматдан қайтариш каби ҳолатлар кузатилмоқда. Уларнинг ғоясига учган бир нечта

фуқаронинг ҳарбий хизматдан бош тортгани қайд этилган.

Миссионерларнинг тарғибот фаолиятлари. Жамият тараққий этиб, юксалиб борган сари миссионерлик ҳам унга мос равишда замонавий фан-техника ва технологиялардан усталик билан фойдаланган ҳолда ўз услуб ва воситаларини такомиллаштириб бормоқда.

Масалан, миссионерликда маҳаллий тилларда христианликни тарғиб қилувчи адабиётларни чоп қилиш ва тарқатиш ҳам энг кўп қўлланиладиган усуллардан бири ҳисобланади. Кичик ҳажмдаги қўлланмалар жуда ҳам таъсирчан қилиб ёзилади ва одамларнинг эътиборини жалб қилиш учун чиройли суратларга бой бўлади. Уларда динни қабул қилиш очик-ойдин таклиф қилинмайди. Аммо адабиёт охирида қўшимча маълумот олиш учун ташкилот манзили ёки телефон рақами келтирилади.

Юзаки қараганда, бундай усул яхши натижа бермайдигандек туюлади. Аслидачи? Маълумотларга кўра, 200 дан ортиқ мамлакатда миссионерлар таъсирига тушиб, ўзга динни қабул қилганлар, христиан адабиётлари таъсири катта бўлганини таъкидлашган.

Уйма-уй юриб «Хушхабар» етказиш, яъни одамлар билан куннинг долзарб муаммолари ҳақида суҳбатлашиш, уларнинг дардларига қизиқиш билдириш ва ушбу муаммолардан чиқиш йўлларини кўрсатиб беришни таклиф қилиб, ўз ташкилотларига жалб қилиш миссионерликдаги яхши самара берадиган усуллардан бири ҳисобланади.

Хайрия ёрдамлари кўрсатиш ҳам миссионерликдаги

Энг қадимий ва самарали усуллардан бири ҳисобланади. Бунда турли хил маърифий тадбирлар уюштирилиб, уларга асосан ёшлар жалб этилади. Иштирокчиларга христиан адабиётларини ҳам ўз ичига олган совғалар улашилади, тадбир сўнгида албатта ибодат ва Библия ўқиш ҳам бўлади. Зилзила, тошқин, очарчилик каби офатларнинг содир бўлиши миссионерлар учун айти мударо ҳисобланади. Қаерда юкоридагидек ҳолатлар юз берса ўша ерга биринчи бўлиб миссионерлар етиб боришади. Дастлаб улар ўзларини беғараз ёрдам кўрсатаётганларини кўз-кўз қилиб, аста-секин асл мақсадларини кўрсатадилар. Аслида *миссионерлар ҳеч қачон, ҳеч кимга беғараз ёрдам кўрсатмаганлари ва кўрсатмасликларини ҳам унутмаслик лозим.*

Тиббий ва таълим-тарбия соҳаларига махсус кадрларни юбориш ҳам энг қадимий усуллардан биридир. Ҳозирги кунда бир қатор миссионер жамоалар ушбу усулдан самарали фойдаланишмоқда. Бундай шаклдаги миссионерлик ташқи кузатув ва назоратдан холи бўлади ва миссионерлик тарғиботини босқичма-босқич амалга ошириш имкониятини оширади. Агар беморни даволаш муваффақиятли кечса миссионерлик тарғиботининг самарадорлигини оширишга хизмат қилиши мумкин.

Шу билан бирга дунё бўйича, миссионерлик ташкилотларига тегишли бўлган 200 дан ортиқ бепул шифохоналар мавжудлиги қайд этилган.

Шунингдек, миссионерларнинг ёшлар билани ишлашда бир неча усуллари мавжуд: талабалар, болалар учун миссиялар, ёзги оромгоҳлар шулар жумласидандир.

Ҳозирги кунда “Халқаро христиан оромгоҳлари” ассоциациясига МДХ нинг 7 мамлакатида 177 оромгоҳ аъзо бўлган. Ушбу оромгоҳлар дастури шундай ишлаб чиқилганки, мавсум охирига бориб у ерда дам олган бола христианликни қабул қилади.

Ҳозирги кунда миссионерлик ташкилотлари интернет тармоғида ҳам ўз саҳифаларига эга. Ушбу сайтларда миссионерларга турли маслаҳатлар, жумладан, миссиология бўйича ўқув курслари бериб борилади. Шунингдек, улар “**Facebook**” ижтимоий тармоғида, “**Youtube**” видеопорталида, “**Telegram**” ва “**Instagram**” мессенжерларида маълумотлар тарқатиши ва ўз гуруҳларига аъзолар жалб қилиш ҳолати кузатилмоқда. Бундан ташқари смартфон телефонлар учун мўлжалланган миссионерликни тарғиб қилувчи мобил иловалар ҳам кенг оммалашиб бораётганини кўриш мумкин.

Миссионер ташкилотларнинг талабалар ва ёшларга катта эътибор қаратиши.

“Дунё операцияси” китобининг муаллифи, таниқли миссионер П.Джонстоун эса, талабаларни миссионерлик фаолиятининг асосий объекти деб қараб, жумладан, шундай дейди: “Бутун дунёда университет ва коллежларда 37 миллион талаба таҳсил олади. Уларнинг кўплари 20 йилдан сўнг йирик мансабларни эгаллашади”. Дарҳақиқат миссионерлар ўз фаолиятида талабалар ва ёшларга катта аҳамият берадилар. Масалан, Қирғизистон хавфсизлик хизмати маълумотларига кўра, ҳозирда қирғизистонлик ёшларидан 15 минг нафари христианликни қабул қилган. Қозоғистонда ҳам баъзи

маълумотларга кўра, ҳозирги кунга келиб 800 минга яқин собиқ мусулмон аҳоли секталар эътиқодини қабул қилган.

Миссионер ташкилотлар ёшларни кенг кўламда жалб қилиш мақсадида турли санъат асарлари кўргазмаларини, спорт ўйинлари мусобақаларини ташкил этиш ва ушбу тадбирлар иштирокчиларига қимматбаҳо совғалар улашиш, айрим тиббиёт ва таълим-тарбия муассасаларига малакали мутахассис кадрларни “иш”га юбориш, якка-ёлғиз ва ўзгалар ёрдамига муҳтож бўлган шахсларга кўнгилочар мактублар йўллаш, ёшлар ташкилотлари билан ўзаро “ҳамкорлик” ўрнатиш, компьютер ёки чет тилларини ўргатиш клубларини ташкил этиш, ўз сафларига қўшилганларни тез-тез моддий рағбатлантириб туриш ва хорижий мамлакатларга ўқиш ёки малака ошириш сафарига юбориш ҳамда ишга жойлашишга кўмаклашадилар.

Бироқ, уларнинг бундай ҳаракатлари миллий маънавий баҳардорликка таҳдид солади. Борди-ю миссионерлар юқорида кўрсатиб ўтилган мақсадларига эришадиган бўлсалар, мамлакатда халқнинг парокандаликка юз тутиши ва маънавий таназзулнинг келиб чиқиши тайин.

Чунки, дин – бу миллий маънавиятнинг таркибий қисми, миллатни бирлаштириб турувчи муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Миссионерлик айнан шундай диний қарашларга ўз таъсирини ўтказиб халқнинг баҳардорлигини бузади. Айнан шунинг учун ҳам республикамизда прозелитизм ва бошқа миссионерлик фаолияти қонун билан таъқиқлаб қўйилган. Бундай фаолиятни амалга оширган шахсларга

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 240-моддаси иккинчи қисмига мувофиқ энг кам иш ҳақининг эллик бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима солинади ёки ўн беш суткагача муддатга маъмурий қамокқа олинади.

Ушбу фаолият такрорланган тақдирда эса, айбдор шахслар Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 216²-моддаси иккинчи қисмига асосан энг кам иш ҳақининг эллик бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима ёки олти ойгача қамок ёки бир йилдан уч йилгача озодликни чеклаш ёхуд уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Таъкидлаш жоизки, миллий қонунчилигимизда миссионерлик ва прозелитизмга қарши нормалар ҳамда бундай ҳаракатлар учун жазо чораларининг назарда тутилиши билан ушбу фаолиятга бутунлай чек қўйиб бўлмайди. Бундай ҳолатларнинг олдини олиш учун миссионерликнинг моҳиятини тўғри ва чуқурроқ англаш, уни бартараф этиш йўлида мақсадли, тизимли ва тадрижий фаолият олиб бориш зарур бўлади. Айниқса, ёшларимизнинг мафкуравий иммунитетнинг шаклланишига шароит яратишимиз ва уларни миллий-маънавий кадриятларга содиқлик руҳида тарбиялашимиз лозим бўлади.

Халқимизда бир болага етти маҳалла ота-она деб, бежизга айтишмаган. Сабаби маҳалла қадимдан тарбия ўчоғи, одамларнинг тотувлик ва ҳамжиҳатлик асосида турмуш кечиришини таъминловчи гўша ҳисобланган. Катта ҳаётий тажрибага эга кексалар маҳалладаги барча ишларга, маросиму тўйларга бош-қош бўлган, йўл-

йўриқ кўрсатган, маслаҳат берган. Ҳар бир оила, ҳар бир кишининг одоб-ахлоқи, юриш-туриши маҳалла катталари томонидан назорат қилинган. Бинобарин, маҳалла мазмун-моҳиятига кўра, халқимизнинг миллий қадриятлари, урф-одат ва анъаналари улуғланадиган ўзига хос тарбия ва маънавият бешиги ҳисобланади.

Шунингдек, маҳалла ўзини ўзи бошқариш органларининг энг ёрқин кўриниши ҳамда айна пайтда фуқаролик жамиятининг асоси ва таянчи ҳисобланади. Сабаби аҳоли билан яқиндан иш олиб боришда маҳалланинг ўрни бекиёсдир.

Шу мақсадда ҳудудлардаги энг долзарб бўлган саволларимизга ҳамда айрим муаммоларимизга жавоб ва ечим топиш айнан маҳалла фуқаролар йиғини кенгашининг маслаҳатлари орқали ўзининг ечимини топади. Чунки улар маҳалла фуқароларининг ҳоҳиш истаklarини рамзи сифатида фаолият олиб борадилар.

Ҳозирги кунда дин соҳасида олиб борилаётган ислохотларнинг асосий мақсади юртимизда ҳукм сураётган тинчлик-осойишталикни асраш, ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштиришдан иборатдир.

Ўзбекистон тараққиётининг бугунги янги босқичида диний соҳага қаратилаётган эътибор, мазкур соҳани янада ривожлантириш йўлида давлатимиз Раҳбари томонидан илгари сурилаётган ташаббуслар муайян мақсадларга қаратилган.

Жумладан:

- ✓ Миллий-диний қадриятларимизни асраб-авайлаш, виждон эркинлигини таъминлаш;
- ✓ Улуғ аллома аجدодларимиз илмий меросини

тадқиқ ва тарғиб этиш, уларнинг қутлуғ кадамжо ва зиёратгоҳларини обод масканларга айлантириш;

✓ дунёвийлик шароитида диний таълим тизимини такомиллаштириш, ёшларимизни ватанга муҳаббат ва садоқат руҳида тарбиялаш.

Шундай экан, хушёр бўлишимиз, лоқайдликка берилмаслигимиз керак бўлади, чунки “Ватан”, “Миллат”, “Имон-эътиқод” муқаддас тушунчалардир. Уни ҳеч нарсага алмаштириб бўлмайди. Миссионерлик республикамиз аҳолиси тинчлиги ва осойишталиги учун таҳдид эканини чуқур англаш, унинг олдини олиш ҳамда қарши кураш бўйича тизимли ва тадрижий ишларни олиб бориш ҳар бир фуқаронинг миллат ва Ватан олдидаги муқаддас бурчи ҳисобланади.

ХУЛОСА

Юртимизда минг йиллар давомида турли миллат ва диний эътиқодга мансуб одамлар бир оила каби инокликда яшаб келмоқда. Асрлар давомида турли-туман дин, маданият ва турмуш тарзига эга бўлган халкларнинг биргаликда яшаши, ҳамкорлиги маркази бўлган Ўзбекистон бунинг инкор этиб бўлмайдиган тасдиғидир. Диёримизда мусулмончилик, насронийлик, буддавийлик ва бошқа кўхна динлар вакиллари бирга яшагани бунинг ёркин далилидир. Айтиш жоиз бўлса, буларнинг барчаси шарқона тарбия натижаси, юртимизда қарор топган ислом динининг бағрикенглик тамойили самарасидир.

Бугунги кунга келиб ҳам юртимизда истиқомат қилаётган 130 дан зиёд миллат ва элат вакиллари нафакат турли тилларда сўзлашади, балки турли динларга ҳам эътиқод қилади. Ҳозирда республикада турли миллат ва элатлар вакилларининг диний урф-одатлар, анъаналар ва кадриятларини сақлаб қолиши учун етарли шарт-шароит яратилган.

Шунингдек, юртимизда ислом динига эътиқод қилувчилар ҳам кўпчиликини ташкил қилади. Соф ислом ақидамизни пок сақлашда, бегона ёт ақидалардан тозалашда уламоларимизнинг фикрларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Ҳозирги кунда мутаассиб кўринишдаги оқимлар ва террорчи кучлар томонидан ғаразли мақсадларда талқин этилаётган бузғунчи ғоялар таъсирида содир этилаётган

қонли тўқнашувлар, низолар давлатлар тараққиёти ҳамда иқтисодий ўсишини бир неча йилларга орқага суриб юбормоқда. Бундай мафкуравий таҳдидлар, аввало халқнинг бой маънавиятига қарши қаратилган бўлиб, унинг жамиятда илдиз отишига қарши ўз вақтида чоралар кўрилмаса, ўта салбий оқибатларга олиб келиши дунё тажрибасидан синалмоқда.

Демак, аҳоли ўртасида маънавий-маърифий ишлар тизимини шакллантириш, ёшлар ҳамда аёллар ичида диний мутаассибликнинг тарқалиши, миссионер ва ақидапараст оқимлар таъсирига тушиб қолишнинг олдини олиш, «оммавий маданият» каби иллатларга қарши курашиш ҳозирги кунда ҳам ҳамон долзарб масалалардан бўлиб қолмоқда. Бунда вояга етаётган ёш авлодни мустақил фикрли, юрт тинчлиги ва халқ фаровонлигига ўз ҳиссасини кўшадиган, халқи ва Ватанига содиқ, маънавияти юксак инсон килиб тарбиялаш устувор вазифалардан бири сифатида белгиланган.

Юқорида қайд этилган фикрлардан келиб чиқиб, куйидагиларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

✓ Ўқув муассасалари, маҳалла йиғинлари, турли идора ва ташкилотларда ижтимоий-маънавий муҳитни янада соғломлаштириш, диний мутаассиблик ва миссионерликнинг олдини олиш борасидаги ишларнинг самарадорлигини янада оширишга қаратилган давра суҳбатлари ҳамда семинар-машғулотларини мунтазам ўтказиш;

✓ Экстремистик руҳдаги адабиётларнинг аҳоли, айниқса ёшлар орасида тарқатилишининг олдини олиш бўйича кенг тушунтириш ишларини олиб бориш;

✓ Ёшлар ўртасидаги турли дин ҳақидаги фикрларга нисбатан зийрак бўлиш, интернет, хорижий радио ва матбуот ҳамда уяли телефон орқали тарқатилаётган ноҳолис ва мутаассиб ғоялар тарқалишига йўл қўймаслик;

✓ Жамиятда парокандалик, барқарор вазиятни издан чиқариш ва динлараро тотувликка раҳна солишга хизмат қиладиган диний мутаассиб руҳдаги материалларнинг салбий таъсирини очиб беришга қаратилган нашрларни мунтазам равишда чоп этиш ва кенг жамоатчиликка етказиш.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида. Ўзбекистон Республикасининг қонуни. 1998 йил.

2. «Диний-маърифий соҳа фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»// Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони, ПФ-5416 сон. 2018 йил 16 апрель.

3. Ислон ниқоби остидаги экстремистик ва террорчи уюшмалар (Маълумотлар тўплами) / Шермухамедов К. Каримов Ж. - Тошкент, «Movaounnahg» нашриёти, 2017 й. - 160 б.

4. Диний бағрикенглик ва мутаассиблик (юз саволга-юз жа воб) Масъул муҳаррир О.Юсупов. - Тошкент: «Тошкент ислом университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2017 й. - 156 б.

5. Диний мутаассиблик: моҳият, мақсадлар ва олдини олиш йўллари. Ҳасанов А., Юсупов О., Шермухамедов К., Ғафуров У., Каримов Ж. - Тошкент: «Тошкент ислом университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2017 й. - 160 б.

6. Шермухамедов К., Каримов Ж., Нажмиддинов Ж. Диний экстремизм ва терроризмга қарши курашнинг маънавий-маърифий асослари. - Тошкент: «Тошкент ислом университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2016 й. - 224 б.

7. Очилдиев А., Нажмиддинов Ж. Миссионерлик: моҳият, мақсадлар, оқибатлар ва олдини олиш йўллари (юз саволга-юз жавоб). - Тошкент: «Тошкент ислом университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2013 й.

8. Тулепов А. Ислон ва ақидапараст оқимлар. Тўлдирилган нашр. Масъул муҳаррир Шайх Абдулазиз Мансур. Шарқ, 2014 й. - 536 б.

МУНДАРИЖА

Кириш.....	3
Ўзбекистоннинг диний бағрикенглик соҳасидаги сиёсати.....	5
Ислом асосларини ғаразли мақсадларда бузиб талқин қилиш: моҳият ва мақсадлар.....	17
Ёшларда экстремизм ва терроризмга қарши мафкўравий иммунитетни шакллантириш: мақсад ва вазифалар.....	47
Миссионерлик ва прозелитизмнинг маънавий барқарорликка таҳдиди.....	69
Хулоса.....	83
Фойдаланилган адабиётлар.....	86

Диний-маърифий нашр

Музаффархон Жониев,
Нодир Шамирзаев

СОҒЛОМ ЭЪТИҚОД – БАРҚАРОРЛИК ГАРОВИ

Масъул муҳаррир:
Каромиддин Жамаҳматов

Техник муҳаррир:
Иқрориддин Айниддин

Саҳифаловчи:
Муҳаммадиқбол Исмоилзода

«КИТОБ НАШР» нашриёти.
Термиз шаҳри, Ислом Каримов кўчаси, 62 уй.
Тасдиқнома: № 5300 (10.05.2021)

Теришга 08.03.2024 й. берилди.
Босишга 10.03.2024 й. руҳсат этилди.
Бичими 84x108 1/32.
Офсет босма усули. 5.5 шарт б.т.
Адади 5000 нусха.

«ИЛМ-21» МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.
Термиз шаҳри, Нодира кўчаси, 6-уй.